ئامادەگیی ڕۆح
لە پەیکەرەکانی بورهان سابیردا

تێڕامان لە هونەری شێوەکاری

پێشڕەو عەبدوڵڵا

سەرەتایەکی پێویست:

کاتێک دەمانویست لێکۆڵینەوە ئەنجامبدەین لەسەر هونەر بەگشتی و هونەری شێوەکاری بەتایبەتی، لەناو هەموو لێکۆڵینەوە و نووسینی کوردیدا هیچ نووسینێکی وەها نەبوون کە سەربەخۆو ڕاستەوخۆ تیوریانەو بابەتیانە لەسەر هونەری شێوەکاری هەبێت، ئێمەش دەمانویست هەم کارێک لەسەر پەیکەرەکانی بورهان سابیر ئەنجام بدەین، هەم ئەم کارەمان دەروازەیەک بێت بۆ تێڕامان لە هونەری شێوەکاری بە گشتی. لەباسەکەشماندا دەمانزانی ڕووبەڕووی کۆمەڵێک چەمکی پەتی و ڕەها دەبینەوە وەک (هونەر - مادده – هیولا – کەرەستە – بوون – هەقیقەت.... تاد) ئەم چەمکانەش نەک هەرلە تیوریەی هونەری شێوەکاریدا بزرن، بەڵکو لە نووسینە فکرییەکانیشماندا زۆر بەکاڵی دەردەکەون و وەک ناوهێنان هەن، بۆیە ئێمە ناچاربووین بگەڕێینەوە بۆ نووسینە فەلسەفییەکان و بەتایبەت مارتن هایدگەرو ئەریستۆ، چونکە بەڕاستی زۆر وردو تیوریانە ئەم چەمکانەیان شەرح کردووەو بەیانیان کردووە، لەپاڵ ئەمانەدا ئێمەش خۆمان ئەو حاڵەتەی خۆمانمان کردە نووسین کە بریتی بوو لە تێڕامان لە هونەری شێوەکاری. لەم باسەشدا ڕاستەکارەکانی بورهان سابیر بەتایبەتی پەیکەری (دۆست) بابەتی لێکۆڵینەوەکەمانە، بەڵام ئێمە زۆر ئازادانە ئیشمان کردووەو سەرەتا بەشێوەیەکی گشتی و هەمەکی باسی هونەری شێوەکاریمان کردووە، ئەوجا دابەزیوینەتە خوارەوەو ئەم گشتاندنەمان بەشەکی کردۆتەوە لەسەر کارەکانی بورهان سابیر. هەربۆیە سەرەتا هەست بەوە دەکرێت کە زۆر دوورکەوتوینەتەوە لە قسەکردن لەسەر کارەکان.

بەڵام ڕاستی نووسینی تیوری، پێویستی بە بڕینی ڕێگەیەکی دوورو درێژو نارەحەت هەیە، هەتا بتوانین تەواو جەوهەری ئەو کارە هونەرییە کەشفبکەین، ئەمەش هەم وردتر کارەکە دەبینێت و هەم کۆمەکمان دەکات زیاتر لە سەر هونەری شێوەکاری قسەبکەین و بیربکەینەوە، هەروەها بەشی تیوری ئەم باسەمان کە زۆر زیاترە لە خوێندنەوەی کارەکانی بورهان سابیر جیانەکردۆتەوە، دواتر هاتووین لە سێ بەشی کۆتایی ئەم باسەدا هەوڵمانداوە زۆر چڕو پوخت کارەکە هەڵبسەنگێنین، بۆیە خوێنەر دەبێت کەمێک پشوو درێژ بێت لەگەڵ ئەم باسەدا، بەو هیوایەی توانیبێتمان خزمەتێکی بچووکمان بەهونەری شێوەکاری کوردی کردبێت و ئەم باسەش سەرەتایەک بێت بۆ لەدایکبوونی لێکۆڵینەوەی تیوری وردو پاڵپشت بە بنەمای عەقڵی ساغ، چونکە ئەمڕۆ ئێمە لە هەموو کات و ساتێک پێویستیمان بە لێکۆڵینەوەی تیۆری پوخت هەیە هەتا ئێمەش وەک کورد قسەی خۆمان هەبێت لە سەر چەمکەکان و ئایدیاڵەکان.

بائەوەش بڵێم کە ئەم نووسینە هەوڵێداوە بێ لایەنگیری و دوور لە هەر پیاهەڵدان و لێدانێک هەوڵی خۆی داوە لە پێناوی لەدایکبوونی تیورێکی پوخت لە سەر هونەری شێوەکاری، لەگەڵ ئەوەشدا لەپاڵ هونەرمەند بورهان سابیردا زۆر هونەرمەندی دیکە هەن، کە شایەنی ئەوەن لێکۆڵەران و ڕەخنەگران لێکۆڵینەوەی وردیان لە سەر بکەن دوور لە نووسینی ڕۆژنامەوانی کە نەک هەر بنەمای نییە، بەڵکو یان پیاهەڵدان، یان لێدان و شەڕکردنە لەگەڵ ئەو کارە هونەرییەدا.

دیارە هیچ کارێک بێ کەموکوڕی نابێت، ئومێدەوارم کە قوتابیانی بەشی شێوەکاریی کۆلێژو پەیمانگەکانی کوردستان ئەم دیارییەم لێ قبوڵ بکەن لەگەڵ داوای لێبووردن.

١- هونەرو کاری هونەری:

« جەوهەری هونەر، کە کاری هونەری و هونەرمەند پشتی پێدەبەستن ئەوەیە هەقیقەت لە کارە هونەرییەکەدا دابنیشێت»١

مارتن هایدگەر لێرەدا دەمانخاتە بەردەم چوار چەمکی جیاواز کە هونەر بەبێ هەریەک لەم چوار عیللەتە هەناسەی ژیانی نییە، بە پوختی و ڕەسەنی ئەوانیش (هونەر – کاری هونەری – هونەرمەند – هەقیقەت) لە ڕاستیدا کاری هونەری، دواهەمین قۆناغی ڕوودانی هونەرەو هەموو عیللەتەکان لێرەدا ئامانجی خۆیان دەپێکن.

دەتوانین بڵێین هونەر لەکاری هونەرییدا دەردەکەوێت و خۆی نمایندەدەکات، کاری هونەری ڕووتەختی کۆبوونەوەی کاتیگۆرییەکانە، هەموو ئەم ڕووداوانەش لەناو هونەرمەندا ڕوودەدەن، واتە هونەرمەند مەیدانی ڕووداوەکەیەو یەکەمین بزوێنەری کارەکەیە :

لێرەدا مارتن هایدگەر ڕووبەڕووی قورسترین چەمکمان دەکاتەوە ئەویش هەقیقەتە، هەقیقەتێک کە هەمیشە لە حاڵەتی ڕووداندایە نەک هەقیقەتێکی وەستاو و کۆنکرێت بوو، ئەوەی هایدگەر پێمان دەڵێت ڕاستی دانانی مەرجی پێشوەختە نییە بۆ هونەر، چونکە هەقیقەت خۆی هەمیشە وەک ئەگەرێک ناتوانین پێشی بکەوین، بەڵکو هەمیشە ئەو خۆی سەرداری ڕوودان و کات و ساتی خۆیەتی، ئێستا با ئەو پرسیارە بکەین ئایا هەقیقەت چۆن ڕوودەدات؟ بەچ ڕووداوێک دەبێتە ڕووداوی دەرکەوتنی هەقیقەت؟ ئەوەی ڕووداوێتی دەپارێزێت و هەمیشە مانای دەداتێ وەک هەقیقەت چییە؟

دیارە هەر بەڕووانین بۆ فەلسەفەکەی هایدگەر، ئێمە ڕووبەڕووی چەمکێکی هەمەکی گەورە دەبینەوە، کە هەمیشە لە پشت مێژووەوە دەوەستێت و گیانی جیهان ئاراستە دەکات ئەویش (بوون – وجود)ە. بوون وەک بوونێکی هەمەکی و ڕووت، یەکەمین بنەمای بنەماکانە، کە تەنانەت بوونی ماددەش دەکەوێتەوە ژێر ئەوەی وەک پێدراوێکی بوون هەیەو

بۆتە واقیع «جەوهەر ئەو بوونەیە کە نابێت بەبار، بەڵام هۆیە بۆ بوونی شتێکی دیکە، بۆ نمونە گیان هۆیە بۆ بوونی ئاژەڵ، جەوهەر بەوە دەوترێت کە لە شتێکدا بنەڕەتییەو ئەوشتە بە ڕووخانی ئەم بنەڕەتییە نامێنێت»٢

لەپاڵ هایدگەردا ئەریستۆش دەگەڕێتەوە بۆ خاڵی سەرەتاو یەکەمین پنت، کە ئەویش بوونە، واتە بوونی وەک هێزێکی ئامادەکراو لە ئامادەباشیدایە بۆ دەرکەوتن و درەوشانەوە، بەڵام بەگەڕانەوە بۆ فەلسەفەکەی هایدگەر دەبێت ئێمە بوونی هەمەکی و بوونی مرۆیی لەیەکتر جیاواز بکەینەوە.

«بوونگەراکان وشەی (بوون Existence) بەشێوەیەکی سنوردار بەکاردەهێنن بەجۆرێک کە تەنها بەسەر ئەو شێوەیەی بووندا دەچەسپێت کە لە بوونی مرۆییدا دەیناسن»٣

وەگەرنا، بوونی هەمەکی سەراپا گیرییەکی بێپایانەو بوونی مرۆیی، بۆ خۆی یەکێکە لە دەرکەوتەکانی ئەم بوونە، بەڵام بۆ مرۆڤ هەمیشە ڕووداوێک هەیە لە ژیانی تایبەتی خۆیدا کە پێویستە ڕووبدات، ئەویش دەرکەوتنی ئەم بوونەی خۆیەتی لە پێناوی ئاشکرابوونی هەقیقەتیدا، بەبڕوای من ڕوودانی هەقیقەت و دەرکەوتنی بوونی مرۆڤ، جیاناکرێتەوە لە ژیانی واقیعی، بەڵام لەدوای سوکراتەوە بوون توشی سڵەمینەوە هاتووە لە واقیعەوەو لەڕێگەی دیکەوە خۆی دەهاوێتە ناو واقیعەوە، واتە بوون یەکەمین وێزگەی کە دەیەوێت دەرکەوێت ئەوەیە هەر لەناو مرۆڤدا جەستەو سایکۆلۆژیای مرۆڤ بەکار بەرێت.

بۆ ئەوەی بوون هەستەکی بێتەوە، بەڵام لە پەراوێزخستنی بوون و لە پایەماڵکردنی فەلسەفەدا بوون خۆی دەهاوێتە دەرەوەی مرۆڤ و ئەم جارەیان ناواقیعی لە واقیعدا دەردەکەوێت، ئەم دەرکەوتنە خودی ڕوودانی هەقیقەتە، بەڵام ئیتر بوون ئەمە یەکەمین و دواجاری نییە، چونکە دەرکەوتنی بوون پرۆسەیەکە بەپێی کاتی ژیانی مرۆڤ خۆی تەواو دەکات و دەچێتە پلەی کاملبوونەوە، هونەر بە گشتی و هونەری شێوەکاری بەتایبەتی کە مەبەستی ئەم باسەی ئێمەیە، یەکێکە لە ڕێگەکان و دەریچەکانی بوون بۆ دەرکەوتن و ئاشکرابوونی لە پاش ڕوودانی هەقیقەت کە خۆی هاتنی بوونە بۆ ناو کارە هونەرییەکەو هونەر دێتە ئاراوە، دیارە هونەرێکی پاک و بێگەردو خاوێن، لێرەدا هونەرمەند پێی خۆی دادەکوتێت لەسەر بوونی خۆی کە وەک زەمینێک هونەرمەند ڕادەگرێت.

واتە هەقیقەت لە بنەڕەتا ڕووداوە، ڕووداوێکە کە پڕە لە تەقینەوەو پڕ لەسەر سوڕمان، پڕیشە لە تێکدان و ڕێکخستن، چونکە هونەر لە بەرامبەر واقیعدا هەمیشە وەک ئەلتەرناتیڤ خۆی بەیان دەکات.

(ڕوودانی هەقیقەت لە ناو کاری هونەریدا هەمیشە شتێکی ناباو دەخاتەوەو شتە باوەکانیش سەراوگێڕ دەکات و تێکدەشکێنێت)٤

ئێستا لە نێوان هونەرو کاری هونەرییدا ئەوە ڕوون بکەینەوە، ئایا هونەر پنتی کاری هونەرییە، یان کاری هونەری بنەمای هونەرە؟

لە ڕاستیدا کاری هونەری نابێتە بنەما، چونکە ئەو بەرهەمی ڕوودانەکەیە، واتە هۆو بنەما هەن لە پێش ئەمەوەو کارە هونەرییەکە بارکراوە، واتە کاری هونەری چۆنایەتی ڕووداوەکەمان پێنیشان دەدات و ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە کە چییەتییەک هەیە پێش ئەم چۆنایەتییە، بەڵام بابزانین ئەو چییەتییە هونەرە یان چی؟

ئێمە بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەبێت سەیری بەدیلی سێهەم بکەین ئەویش بوونە، واتە خودی هەقیقەتیش نییە، چونکە هەقیقەت قۆناغی دەرکەوتنەکەیە، واتە هونەرەکەیە لەگەڵ ڕوودانی هەقیقەتدا هونەر دێتە ئاراوە، واتە هونەر یەکسانە بە ڕوودانی هەقیقەت، بەڵام ئەوەی لە پشت ئەم ڕووداوانەوە شتەکان کۆ دەکاتەوە (هونەرمەند –هیوا – ئامانج) بوون خۆیەتی، واتە بوون دەبێتە بنەمای یەکەم هۆکارەکە ئەوەش ڕوونە هونەرمەند ئەم داوەتە ساز دەکات و بوون بانگدەکات بۆ ئەوەی هونەرو

کـاری هـونــەری بێنە ئاراوە، واتە هونەرمەند پێش هونەرو کاری هونەری دەکەوێت، چونکە هونەرمەند دەتوانێت ئەم ڕووداوە دەرکینەکاتەوەو هەر لەناو خۆیدا بە وێنە شتەکان هەست پێبکات، بەڵام هونەرمەند لەباری ڕوودانی هەقیقەتدا ناتوانێت هونەر رابگرێت، چونکە هونەر و هەقیقەت لە ڕووداوەکەدا پێکەوەن و لەیەکتری جیانابنەوە، هونەری شێوەکاری پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی هەیە بە چـاوەوە، بـەڵام هـەر چاو خۆی بەس نییە بۆ تێرامان لە هونەری شێوەکاری ئێمە هەموومان بەبێ جیاوازی دەتوانین بچینە ناو پێشانگەیەکەوەو بە چاو سەیری هەموو کارە هونەرییەکان بکەین، بەڵام ئەوەی تێدەگات دواجار ئەوانەن کە بیریان کردۆتەوە، چونکە گەر هونەر خودی هەقیقەت بێت و هەقیقەتیش هاتنی بوون بێت بۆ ناو هەبوو، ئەوا دۆزینەوەی بوون لە کارە هونەرییەکەیدا دەچێتە دەرەوەی توانای هەستەکانی مرۆڤ و چاویش یەکێکە لە هەستەکان، لێرەوە ئێمە تووشی پرسیارێکی گرانتر دەبین ئەویش ئەوەیە ئایا بوون وەک شتێکی بەرجەرستەو دیار لە هونەری شێوەکاریدا دەردەکەوێت؟

وەک سـەرەتایی وەڵام نەخێر!، چونکە بوون نایەتە نـاو زەمـەنـەوە، ئـەوەی بـوون دەیکات لە زەمەندا کارە هونەرییەکەیە، واتە چۆنایەتییەکەیە، هەر بۆیە ناتوانین بڵێین ئەم بەشەی ئەو پەیکەرە بـوونـی تـێدایـە، بـوون لـە نـاو هونەرمەندەکەدا هونەرەکە دەخوڵقێنێت و بۆ خۆی هەمیشە لە دەرەوەی زەمەنە، هەر ئەمەشە وادەکات بوون نەبێتە رابـردوو، چونکە ئەگەرێکی دواخـراوەو هەمیشە لە باری ئەوەدایە ڕووبدات (ئەگەر ئێمە بە بیرمان بێتەوە کە ئەو جۆرە بیرکردنەوەی کە باو بووە کەوا دەزانێت لە ناوکاری هونەرییدا جەوهەر دیارە، ئەوە مایە پووچەو هەقیقەت نادۆزێتەوە)٥

بەڵام بۆ ڕوودانـی هەقیقەت ئـەوەیـە کـەوا بـە هیچ جۆرێک هەقیقەت دووبـارە نابێتەوە و بەهیچ جۆرێک جارێکی دیکە لە هەمان شوێن و لە هەمان کاتدا ڕوونادادەوە، ئەمەش حیکمەتی پاراستنی هەقیقەتە و بەم ڕوونەدانەوەی، هەقیقەت پارێزگاری لە خۆی دەکات، وەک چۆن یەک سوکراتمان هەیەو تەواو، ئەمە وەک مرۆڤ، وەک هونەریش هەمیشە یەک مۆنالیزا هەیە ئەویش مۆنالیزای (داڤنشی)یە. ئەمەش فێڵی هەقیقەتە لە مرۆڤی دەکات، چونکە مرۆڤ زۆر حەزی لە لاساییکردنەوەو مۆنۆپۆلکردنی شتەکانە (ڕێکخستنی هەقیقەت لە کاری هونەرییدا، خوڵقاندنی هەبووە کە پێشتر نەبووەو دواتریش نابێت)٦

٢- هیولاو هونەرمەند :-

ئێمە کە باسی هونەرمەند دەکـەیـن، دەبێت ئاگاداربین هونەرمەند ئەو مرۆڤەیە کە ڕووداوەکە (دەرکەوتنی هەقیقەت) لەناویدا ڕوویـداوە، چونکە چەمکی (هونەرمەند - شاعیر - فەیلەسوف - مۆسیقا... تاد) ئەمانە خۆیان جیاواز دەکەنەوە لـە مـرۆڤـی ئـاسـایـی، هـەمـوویـان مـرۆڤـن، بەڵام هەریەکەیان بۆخۆیان خاوەنی ڕووداوێکی ناوەکین، واتە هەموو مرۆڤێک هونەرمەند نییە، هونەرمەند جیاوازەو بوون لەناوی دەرکەوتووە و لەڕێگەی ئەم ڕووداوەوە هونەر لەسەردەستی ڕوودەدات و بوون والا دەکات.

بۆیە لێرەدا کە دەڵێین هونەرمەند یانی (بوون لە ئـەودا)، واتـە ئـەوە بوونە کـارەکان دەکـات و چەندایەتی و چۆنایەتی دیاردەکات لە سەر دەستی هونەرمەندان).

«هێشتا لەم حاڵەتەشدا جەوهەر یەکەمە و چۆنییەتی و چەندەکی لە دوای ئەو پەیدادەبن «٧

واتە هونەرمەندێتی حاڵەتی دەرکەوتنی بوون لە مرۆڤدا، مرۆڤەکەش وەک کەس دەکەوێتە ژێر بـاری بوونەکەوە، جا پەیوەندیی هونەرمەند بە هـیـولاوە پەیوەندییەکی گـەورەو ئـاڵـۆزەو هیولا

چەمکێکی گشتییەو خۆشی وەکو شت هەیە، واتە هیولا توانای دابەشبوون و درێژبوون و گۆڕانی هەیە، ئێمە ئەوە دەزانین کە کاری هونەری بەبێ بوونی هیولا نایەتە ناو واقیعەوە، واتە هیولا ئەو شتەی بەردەستی هونەرمەندە کە دواتر دەبێتە کارە هونەرییەکە، هیولاش بۆ خۆی دیاری ناکرێت و هەموو ماددەیەک هیولایە و هەموو هیولایەکیش ماددەیە، با بە نموونەیەک مەبەستەکەمان ڕوون بکەینەوە.

هونەرمەندێک کاتێک گۆزەیەک دروست دەکات لەقوڕ، دیارە قوڕەکەپێش ئەوەی ببێتە گۆزە هیولایە. لێرەدا ئەم قوڕە وابەستەیە بە ژینگەی هونەرمەندەوە، واتە گەر هاتوو هەمان هونەرمەند کەوتە ژینگەیەک کە شووشە هەیەو قوڕنییە، لێرەدا شووشەکە پێش ئەوەی بکرێتە گۆزە هیولایەکەیە، گشتێتی هیولاش لەویادایە کە بەتەنها نابێتە کەرەستەی گۆزەو تەواو، نەخێر ئەوە مرۆڤ دیاریدەکات، یان هونەرمەند دیاریدەکات کە شووشە یان قوڕ بۆ چ کارێکی دیکە بەکاربەرێت، لێرەدا هیولا هەمیشە گشتە، بەڵام کە چووە ناو کارە هونەرییەکەوە دەبێتە بەش و کەرەستەی ئەو کارە، بۆ نموونە قوڕەکە لەناو گۆزەکەدا بەشێکە لە کاتیگۆری گۆزەکە، واتە گەر کاتیگۆری گۆزەکە دابەش بکەین (وێنەی گۆزەکە – قوڕەکە – هونەرمەندەکە – ئامانجەکە)یە. لێرەدا ناتوانین لەکاری گۆزەکەدا بڵێین هیولا، چونکە قوڕەکە بووە بە گۆزە و بەشەکی بۆ تەوە بۆ هەبوونی، چونکە قوڕەکە بووە بەگۆزە، بۆ ماددەبوونی هیولاش دەبێت وابێت واتە دەبێت هەموو ماددەیەک هیولا بێت و هەموو هیولایەکیش ماددەبێت.

بۆ یەکەمیان کە هەموو ماددەیەک هیولابێت، هەر لە سەر بنەمای ئەمە جۆری هونەرەکان بەم بەهیولا بوونی ماددەدا جیاوازی خۆی دوای چییەتی لەم هیولایەدا دەردەبرێت (زمان – ڕەنگ – قەبارە... تاد) هەموو ئەمانە ماددەن و هیولاشن بۆ کاری جیاواز.

زمان هیولایە لە هونەری شیعرداو ڕەنگە لە وێنەکێشان و....تاد، بەڵام جیاوازیی هونەرەکان لە جیاوازیی هیولاکاندانییە، بەڵکو لە جیاوازیی چییەتی خۆیاندایە، بەڵام بوون کاتێک دێتە ناو هونەرمەندەوە ئەو کاتە هونەرمەندەکە بە پێی ئایدیاکە هیولاکە دەستنیشان دەکات، ئایدیای گۆزە گۆزەکەر ناچاردەکات قوڕ دەستنیشان بکات و خۆڵ دەستنیشان نەکات، چونکە خۆڵ توانای هەڵگرتنی ئایدیاکەی نییە، ئایدیای مۆسیقا مۆسیقاژەن ناچاردەکات دەنگ دەستنیشان بکات، چونکە ڕەنگ توانای هەڵگرتنی مۆسیقای نییە.

لێرەوە هونەرمەند (بوون لە ئەودا) بەپێی ژینگەی دەوروبەرەکەی هیولای خۆی دیاریدەکات ئایدیای خانوو بەگشتیی یەک ئایدیایە، بەڵام کاتێک کوردێک خانوودروست دەکات بەرد دەکاتە هیولاو عەرەبێک قامیش و ئەورووپییەک دار، بەڵام هەمووشیان بەگشتی هەر خانوون «چۆنییەتی جیاوازی جەوهەرە. مرۆڤ لەبەرئەوەی دووپای هەیە ئاژەڵە ئەسپ چوار پایەو بازنە شێوەکەی ئەندازەییە»٨ ئەوەی لێرەدا جیاوازییەکان دروستدەکات جیاوازیی دارو بەردو قامیش نییە، بەڵکو جیاوازیی تەبیعەت و ئایدیاکان و چییەتییەکانە، خانووی کورد چییەتی جیاوازە لە خانووی ئەورووپییەک، بۆیە لێرەدا دەبێت زۆر وریابین لە دەستنیشانکردنی جەوهەری

کارەکەمان،

کە ئەویش لێرەدا هونەرمەند بەوەی بوون لەناویدا هەیە لە پێشترە لە هیولاو هیولا دەکەوێتە ژێر حوکمی ئەوەوە لەڕووی چەندێتی و چۆنییەتی، هیولاش جۆری زۆرە دەتوانین بڵێین بەپێی جیاوازی هونەرمەندان هیولای جیاوازیش هەیە، چونکە هەر هونەرمەندێک خاوەنی چییەتییەکی جیاوازەو ئەم جیاوازی چییەتییەش هیولاکان جیاواز دەکاتەوە، بەڵام بەگشتی هیولا هەیە سروشتییە وەک دار بەرد... تاد، ئەمانە هونەرمەند هەیە ڕاستەوخۆ وەریاندەگرێت و دەیانکاتە بەشێک لە کارە هونەرییەکەی.

هیولاش هەیە جیاوازە، هونەرمەندەکە پلەیەک بەرزترە لەو هونەرمەندەی هیولای سروشتی بەکاردەبات، چونکە ئەم هیولایەو دۆزینەوەی بۆخۆی بەتەنیا هونەرە. واتە بەتەنها دۆزینەوەی هیولاکە هونەرە، چونکە بیری ئەم هونەرمەندە هێندە قووڵبۆتەوە کە هیولای سروشتی توانای هەڵگرتنی ئەم ئایدیایەی نییە.

بۆیە پێویستە هونەرمەندەکە هیولایەک سازبکات کە توانای هەڵگرتنی ئایدیاکەی هەبێت و چییەتییەکەی دەرکەوێت، ئەم جۆرە هیولایەش وەک ئەو ماددە یەی کە بورهان سابیر بەکاری دێنێ لە پەیکەرەکانیدا کە دواتر زیاتر ڕوونیدەکەینەوە. ئەم جۆرە لە هیولایە لە سروشتانییەو پێویستی بە هارمۆنییەت و گونجان هەیە، لەوانەیە تێکەڵکردنی دوو توخم یان زیاتربێت، ئەوەی هەیە لێرەدا ئەوەیە کە هونەرمەند (بوون لەئەودا) ئاڕاستەی ئەم ڕووداوە دیاریدەکات و هیولاکان هەڵدەبژێردرێت و دەیانسازێنێ و ئامادەیان دەکات، هونەربوونی سازکردنی ئەم هیولایە لەویادایە، کە دۆزینەوەی ئەم هیولایە هەمیشە وەک ڕووداو دەردەکەوێت و لەناو ڕووداوێکدا ئەم هیولایە ئاشکرا دەبێت، واتە بە کەشفکردن و بەرنامەدانان ئەم هیولا دروستناکرێت، مادام وەک ڕووداو هەیە، ئەوە هەردەبێت بەناچاوەڕووانکراوی بێتە ئاراوە «ڕووداو بەو خەسڵەتە دەوترێت، کە دەبێت بەبار بۆ شتێک و دەتوانرێت بسەلمێنرێت، بەڵام بوونی بەو شتەوە پەیوەست نییە، بۆ نمونە کەسێک چاڵ بۆ ناشتنی نەمامێک هەڵدەکەنێت و خەزێنەیەک دەدۆزێتەوە، دۆزینەوەی خەزێنەکە پەیوەندی بە نەمام نێژرانەکەوە نییەو ڕووداوە«٩، لێرەدا ئەریستۆ مانای ڕووداومان دەداتێ ئەویش خودی دەرکەوتنی بوونەو ئەم دەرکەوتنەش هەمیشە چاوەڕووانەنەکراوە، چ لەلایەن هونەرمەند و چ لەلایەن بینەریشەوە.

٣- کەرەستەو کاری هونەری:-

هیولا کاتێک دێتە ناو کاری هونەرییەوە وەک بەشێک دێت و دەبێت بەیەکێک لە کاتیگۆرییەکانی ئەو کارە هونەرییە، بەڵام کەرەستەیەک کە بۆ مەبەستێکی دنیایی و بەکارهێنان نا !، بەڵکو کەرەستەیەک کە بەڕاستی کەرەستەیەو هەقیقەت نمایش دەکات و دەستدەکات بە درەوشانەوە. «ڕاستە تابلۆکێش ڕەنگ وەک کەرەستە بەکاردەهێنێت، بەڵام ئەم ڕەنگە دەست بە درەوشانەوە دەکات، ڕاستە شاعیر وشە وەک کەرەستەیەک بەکاردەهێنێ، بەڵام نەک بەو جۆرەی باوە کە خەڵکی قسەی پێدەکەن، بەڵکو بەو جۆرە کە وشەکە بەڕاستی ببێ بەوشەو وابمێنێ«١٠

هایدیگەر لێرەدا هیولا ساغدەکاتەوە وبەئاگالەوەی دەبێتە بەشێک لەو کارە هونەرییە، بەڵام تەواو جیای دەکاتەوە لەوەی کە ئەم کەرەستەیە بۆ بەکارهێنان بەکارهێنرابێت، بۆ نمونە ئاسن لەکاری هونەریدا هیچ وەزیفەیەکی ماددی و بەکارهێنانی نییە، بەڵکو وەزیفەیەکی عەقڵی و

میتافیزیکی هەیە، ئەویش پارێزگاریکردنە لە بوون لە خۆیداو دەرکەوتنی هەقیقەتە، بەڵام ئاسن لە دروستکردنی چەقۆدا وەزیفەیەکی ماددیو واقیعیی هەیەو ماناکەی لەویادایە کە بەکاربهێنرێت، بۆیە هایدگەر تەواو جەخت دەکاتەوە لە سەر دروستی و ڕاستیی بەکاربەری هیولا لەکاری هونەریدا.

کەواتە ئیمە تێدەگەین کە کەرەستە لەکاری هونەریدا شاهیدی دەرکەوتنی بوونەو بەبوون ئەم کارە دەبێتە هەبوو، واتە ئەم کەرەستەیە گەر هاتوو تێکچوو یان شکێنرا ئەوکات بوون بزردەبێت و دەچێتەوە باری پەتی خۆی، بەڵام بەو مانایەش نا کە بوون وەک بەشێکی ماددی دەردەکەوێت، بەڵکو ئەو کەرەستەیە کە تێکشکاوە ئیمکانی ئەوەنییە کە ئێمە لە ژێر ئیلهامی ئەم کارە هونەرییەدا بکەوینە ناوبیرکردنەوە و کردەی کەشفکردنی هەقیقەت، هەرووەک چۆن وشەی (خودا) کە دیارە سەرەتا ئەم وشەیە چەمک بووە، چونکە بیرکراوەتەوە لە بوونی خوداو لەساتی دەرکەوتنی خودا لەناو بیرکردنەوەدا، زمان ئەم هەبووەی ناوناوەو (خودا)ی بەزاردا هاتووە، بەڵام لەگەڵ بەکارهێنان و گشتیبوونەوەی ئیتر ئەم چەمکە بۆتە وشەو بیرکردنەوەکەی لێدابڕاوە، بەڵام گەر هاتوو مرۆڤ بۆ یەکەمین جار گوێی لەم وشەیە بێت ئەو دەکەوێتە ناو پرسیارکردن و بیرکردنەوە لە خودی خوداو وشەکە کلیلێکە کە بەرەو سیحری خۆی ڕامان دەکێشت، بەڵام ئەگەر هاتوو ئەم وشەیە کە خاوەنی چۆنایەتیەکە کە ئەویش لە پیتەکانی (خ- و- د- ا) پێکهاتووە بە تەنها پیتی (ا) ڕەش بێتەوە ئەو کاتە وشەکە دەبێتە (خود) و بیرکردنەوەمان ئاراستەی دەگۆرێت، بۆیە ڕاستی کەرەستە لە کاری هونەریدا گرنگیی خۆی هەیە دوایی دەرکەوتن ئەویش پارێزگاری کردن و دووبارە ژیانەوەی بیرکردنەوەیە لە ناو مرۆڤدا.

لە ڕاستیدا کەرەستەکە جیا دەبێتەوە لە هیولا، ئیتر تەواو بەو کارە هونەرییەوە وابەستەیەو تەنها لەویادا دەست بەدرەوشانەوەی خۆی دەکات و مانای هەیە، بەهەر شێوازێک لەو کارە هونەرییەی داببڕێن ئەو ئیتر ئەو کەرەستەیە لە کەرەستەیی خۆی دەکەوێت و دەبێتەوە بە هیولا، بەڵام لێرەدا چەند سەرنجێک هەیە لەسەر هونەری (کۆلاژو ئەنستلەیشن)، ئەگەر هاتوو پاڵپشتبوون بە خودی بوون و کەرەستەکەش بووەوە بە هیولا، ئەوە دەتوانێت ڕێگەی خۆی بدۆزێتەوە، بەڵام گەرهاتوو بەم شێوازە نەبوو ئەوا تەنها نەک هونەر نییە، بەڵکو کۆکردنەوەی کۆمەڵێک کەرەستەو چۆنایەتیی جیاوازەو هیچ پنت و بنەمایەکی لە پشتەوە نییە، وەلێ ئەگەرچی ئەمڕۆ ئەم دوو هونەرە وردە وردە خەریکە جێگەی خۆیان دەگرن، بەڵام جێگەی مەترسی و پرسیارە و مانای هونەرمەندیش دەخاتە ژێر پرسیارەوە، چونکە گەر ئەو تێکەڵکردنە هونەر بێت ئیتر هەمووومان بەبێ جیاوازی دەتوانین ئەو کارە بکەین و هونەرمەندێتی بەرەو نەمان دەڕوات.

بۆیە لێکردنەوەو تێکەڵکردنی هەر کەرەستەیەک بەپێی ئەم تیوریەی ئێمە تووشی پرسیارو ڕووبەڕوو بوونەوە دەبێت لەبەرئەو هۆیەی باسمان کرد، لێرەدا دەردەکەوێت کە چ پەیوەندییەکی گەورە هەیە لە نێوان کەرەستەو کاری هونەرییدا، کەرەستەکە بە تەنیا کارە هونەرەکە نییە، بەڵکو هەمووی پێکەوە چ ئایدیاکەو کەرەستەکەو هونەرمەندو ئامانجەکەش کە دوای دەرکەوتن دەزانرێت هەموویان کارە هونەرییەکە پێکدەهێنن، بەڵام دیاری کەرەستەکە لە کارە هونەرییەکەدا ئەوەیە مرۆڤ سەرەتا بە هەستەکان مامەڵە لەگەڵ شتەکان دەکات و بەردەوام ئەو شتانە هەستپێدەکات کە بەرجەستەن و ماددین، کارە هونەرییەکەش بۆ خۆی وەک هەبوویەک دەردەکەوێت و دێتە ناو عالەمەوە، چونکە لە بنەڕەتدا بوونی هەڵگرت و بە هەڵگرتنی ئەم بوونەش وەک هەقیقەت مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.

٤- هونەرو دەرکەوتنی (بوون – وجود):-

(سروشتی کارەکە بەو مانایەیە جیهانێک

دابنێت)١١

هایدگەر لەباسی کاری هونەریداو هونەر بەگشتی ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە هونەر خۆبەخۆو سەربەخۆ هەروا بەبێ بنەما نایەت و هەمیشە هونەر لە هەناوی خۆیدا جیهانێک و دنیایەکی هەڵگرتووە، کە دەیەوێت ڕابگەیەنێت و دەیهێنێتە ناو دنیاوە، دانانی ئەم جیهانە گریمانکراوە ڕاستی زۆر جیاوازە لە دانانی جیهانێکی وێناکراو، واتە هونەر کاتێک وەک هەبوویەک هەیە هەمیشە نەخشەیەک هەیە لەناویدا کە ئاڕاستەی جوڵەو چۆنایەتی و چەندایەتی دیاریدەکات (لە ناوەندی هەبوودا بەسەراپاگیری پانتاییەکی کراوە دێتە ئاراوە، ڕۆشناییەک هەیە کە بوونی هەبووەکەیە، کە ئەم بوونە لە لایەن هەبووەوە چواردەورە نەدراوە....)١٢

ئەوەی هایدگەر گوزارشتی لێدەکات لە باسی هونەردا ئەوەیە، ڕۆشناییەک هەیە وکە بوونی هونەرە. هونەر لە ڕێگەی خۆیەوە ئەم ڕۆشناییە کە وەک نەخشەیەک و جیهانێکی سەربەخۆ هەیە هونەر هەڵیدێنجێت و دەیهێنێتە ناو دونیاوە، واتە (بوون) کە چەمکێکی هەمەکیی سەراپاگیرە، هونەر داوەتی ناوخۆی دەکات و بەوەش هونەر بووناوی دەبێت، لێرەدا جێگەی خۆیەتی ئێمە بوونی مرۆیی و بوونی ماددی لە یەکتر جیاواز بکەینەوە، بوونی مرۆیی بوونێکە توانای وەعی بوونی هەیە بەخۆی دەتوانێت مەعریفە لەسەر خۆی پەیدا بکات و ڕێگەو شوێنەکانی خۆی بناسێتەوە، ئەم گەڕان و ڕامان و وردبوونەوەیەش خودی فەلسەفەیە، بەڵام بوونی ماددی بوونێکە وابەستەیە بە وەزیفەیەکی گەردوونیی بەردەوام هارمۆنییەتێک هەیە لە ناویدا دەیپارێزێت، بەڵام لە توانایدانییە سەیری خۆی بکاتەوە، یان خۆی لە بوونی لابدات و بێزار ببێت، جا لێرەدا بەپێی جیاوازیی بوونەکان، هونەریش جیاوازیی تێدەکەوێت، هونەرێک کە خۆی خەریک دەکات بە مرۆڤەوە، واتە بەردەوام وێنەی مرۆڤ دەخاتە بەردەممان ئەم مرۆڤەی کە دەبێتە کارە هونەرییەکە مرۆڤێکە لە واقیعدا بوونی نییە، بەڵکو شیانێکە لە هەناوی مرۆڤایەتیدا هونەر دەیخاتە بەردەممان، لێرەوە دەتوانین بڵێین کاتێک هونەر دنیای ناوەوەی مرۆڤ (بوونی مرۆڤ) دەرەکی بکاتەوە، ئەوا ئەم بوونە هەڕووا سادەو ساکارنییە لە ساتی دەرکەوتنیدا بۆمان ڕۆشن دەبێت کە ئەوە جیهانەو پڕە لە مەخلوق ومرۆڤی جیا جیا، کە مرۆڤ یان هونەرمەند هەمیشە چاوەڕێیان دەکات، واتە هونەرمەند بە تەعبیرکردن لە بوونی خۆی ئەو مرۆڤانە دەدۆزێتەوە کە دەشێت لە واقیعدا بیانناسێت. ناسینی ئەو مرۆڤانەش بۆ هونەرمەند جەوهەری کارەکەیەتی، واتە هونەرمەند کاتێک دۆست و خزمەکانی نادۆزێتەوە لە واقیعدا، ئەوا لە هونەردا گریمانەیان دەکات، ئەمە بۆ بوونی مرۆیی کاتێکیش هونەر دەکەوێتە بەرامبەر سروشت و بوونی ماددی هەمیشە لەناویاندا بە شوێن جەوهەری ئەواندا دەگەڕێت، لەو گەڕانەدا دوو کار هەیە ئەنجامی دەدات، ئەویش پاککردنەوەی ئەو شتەیە لە بابەت و کەرەستەی و دواتریش نیشاندانی جەوهەری ئەو شتەیە لە خۆیدا.

واتە کەشفکردنی ئەو هارمۆنییەتەیە کە ئەو شتە هەیەتی لەگەڵ گەردوندا بە هەر دووبارەکەدا هونەر بوون واڵا دەکات و هەبوو دێنێتە ئاراوە، بەڵام هەموو هاتنە ئارایەکی بوونیش یان ناواقیعییە یاخود واقیعییە، بەڵام پاڵپشت بەم بنەمایە گەر لێرەدا سەرنجی خۆمان بدەین لەسەر تابلۆی مۆنالیزاو بەم تیوریە بیخوێنیتەوە ئەوا مۆنالیزا کەسێکی واقیعی نەبووە لە ژیانی داڤینشیدا، بەڵکو ئەو ئافرەتە بووە کە داڤینشی نەیدۆزیوەتەوە لە واقیعدا و دواتر لە هونەردا وێنای کردووە، چونکە بێگومان مۆنالیزا واقیعی وەک ئافرەت هەمان چۆنایەتی نییە لەگەڵ مۆنالیزای ناو کارە هونەرییەکە، واتە مۆنالیزای ناو کارە هونەریەکە ئەگەرێکە وەک چۆنایەتی، بەڵام جەوهەری ئەو ئافرەتە لە واقیعدا ڕەنگە هەبێت، بەڵام لە دەموچاوێکی دیکەدا، ئەوەی گرنگە لە هونەردا تەعبیرکردنە لە بوون، واتە بوونی مۆنالیزا

دەرهێنراوە
نـــــەک
چـۆنـایـەتـیو
دەموچاوی، ئەوەی هونەریش دەپارێزێت و بەرگریی لێدەکات بوونە، بوون وادەکات کە هونەر بەهایەکی گـەورەی هەبێت و زۆرجار لەبەهای واقیعیش گەورەتربێت، واتە ئەم جیهانە کە جیهانێکی وەستاو و وێنەییە، لەپاڵ واقیعدا دەوەستێت کە جیهانێکی جوڵاو و واقیعییە، بگرە ئاستی هونەر بەرزدەبێتەوە بەسەر ئاستی واقیعدا بەوەی تەعبیر لە بوونی شتەکان دەکات و شتەکان چۆنن ئاوها تەرح دەکات، لەبەرامبەر ئەمەدا واقیع شتەکان وەک خۆی نیشاننادات و هەمیشە وەک وەهمێک شتەکان دەکەونە ناو پەیوەندییەوە، کە هارمۆنییەت نییە، بەڵکو دروستکردن و تەرتیبکردنە، بەڵام هونەر هارمۆنییەتی شتەکان دەدۆزێتەوە و گوزارشت لە بوونیان دەکات، ئەمەش هەمووی چاکەی بوونە، کە خاوەنی جەوهەری شتەکان و قانونی شتەکانی لەخۆیدا هەڵگرتووە، بەمەش بوون لەو بەشە سادە و پەتی مرۆڤەوە دەبێتە جیهانێک، چونکە خۆی نەخشەو پلانە لە جەوهەرداو هەرخۆشی ئەو هارمۆنییەتە دەپارێزێت و دەدۆزێتەوە، لێرەشەوەیە کە بەهای هونەر گەورەترە لە واقیع، چونکە هەقیقەت نمایندەدەکات و وەک بەدیلێکی واقیعیش خۆی مانیفێست دەکات، ئەمەش ناڕوونیو ناهەقیقی بوونی واقیعە ئەم ئەرکە دەخاتە سەرشانی هونەر

بەگشتی.

٥- داهێنان وەک بەرئەنجامی دەرکەوتنی بوون:-

لەڕاستیدا باسکردن لە داهێنان زۆر دژوارو ئاڵۆزە، جارێ با کۆمەڵێک پرسیار بکەین کە یارمەتیمان بدات بۆ ڕوونکردنەوەی داهێنان، ئایا داهێنان چییە؟ ئایا داهێنان خۆی لەخۆیدا بریتی نییە لە ڕووداو؟ ئایا ئەو ڕووداوە کامەیە کە داهێنان تیایدا ڕوودەدات؟ ئایا داهێنان بەچی دەبێتە داهێنان؟ هەقیقەت و داهێنان پێکەوە چین؟ ئایا داهێنان بەرئەنجامی هەقیقەتە یان هەقیقەت بەرئەنجامی داهێنانە؟ داهێنان و خوڵقاندن پێکەوە هەڵدەکەن؟ ئایا دروستکردن و داهێنان جیاوازن یان نا؟ ئایا بە جیاواز بوون دەگەینە داهێنان؟ ئەی ئایا داهێنان جیاوازی نییە؟

ئەمانەو گورزەیەک پرسیاری دیکەهەن کە دەبێت ئێمە ڕوونیان بکەینەوە، لەڕاستیدا باسکردن لە داهێنان بە بێ بوون دەکەوینە ناو پەرتەوازەیی و جێگەیەکی قایم نادۆزینەوە بۆ پەرەدان بە تیۆرەکەی خۆمان.

ئێمە ئەوە باش دەزانین بوون ئەگەرچی بۆ خۆی وەستاوە، بەڵام سەرچاوەی جوڵەشە، واتە وەستاوە لەوەی هیچ شتێک ناتوانێت بیجوڵێنێت، بەڵکو بوون بۆ خۆی جوڵە دەداتە شتەکان واتە یەکەمین پنت و یەکەمین خاڵی سەرەتا بوونە، بەڵام لەگەڵ ئەوەی بوون یەکەو ڕەهایە، ئەوا ئاڕاستە دەرکەوتن و جۆڵانیشی فرەیە، واتە یەکێکە توانای فرەیی و پەرشبوونی هەیە، پەرشبوونێک بەمانای دابەشبوون و پارچە پارچەنا، بەڵکو هەمەکیەتێک کە بەردەوام بەشەکی دەبێتەوە، بەڵام هەرووەک

خۆی، بەبێ ئەوەی پارچە پارچە بێت. واتا چەشنی ڕووناکییەک ببرێتە ناو هەر تاریکیەکەوە ئەوا جیهانێکی نوێ و پانتاییەکی دیکە ڕۆشندەکاتەوە.

لەگەڵ ڕۆشنکردنەوەی هەر مەیدانێکی تازەدا دنیایەک دەدۆزێتەوە کە جیاوازە، بەڵام شاراوەی شتەکان. لەویادانییە کە ئێمە لەبەر ئەوەی لێرەین و ئەو شتەش لەوێیە نەماندیوە، نەخێر؟، بەڵکو تەنانەت ئەو شتەش شاراوەی بۆ خۆشی دەرنەکەوتووە، هەقیقەت ڕاستی پەردەلادانە لەسەر ئەم شتە شاراوەیە نەک زانینی زانینێکە کە لای ئێمە نەبووە، شاراوەی شتەکان دەلالەت لە وەستاوی هەبوو. «aletheiq ئەلیتا مانای دەرنەکەوتنی هەبوو دەگەیێنێ«١٣

واتە لێرەدا لەگەڵ دەرکەوتنی بووندا ئێمە هەبوو بەدیدەکەین، هەبووش هەمیشە یەک جار دەردەکەوێت و پێشتر نەبووەو دواتریش نابێت، لێرەدا ئێمە دەکەوینە بەردەم شتێکی جیاوازو ناوازە، واتە بنەمای جیاوازی دەرکەوتنی بوونە نەک جیاوازیی کەرەستەو هیولا و شوێن و کات.

لەگەڵ دەرکەوتنی بووندا ئێمە خۆشی دەبینین لەناو هەبووداو هەبووش بەدیدەکەین لە ناو هیولادا. دواتر کاری هونەری دێتە ئاراوە، کاری هونەری بەم مانایە جیاوازی و ناوازەیی خۆی بەیاندەکات کە بەرەو ئەلیتادەڕوات و جیهانێک دەدۆزێتەوە، لێرەدا کردەی داهێنان ڕوودەدات واتە خوڵقاندن.

خوڵقاندن لە جەوهەردا دووجۆرە، جۆرێکیان ڕووبەڕووی هەبوو دەبێتەوە و بوونی تیا کەشف دەکرێت، جۆرێکی دیکەیان لەناو بووندا ڕوودەدات و هەبوو دادەهێنێت، لەم داهێنانی هەبووەدا هەقیقەت و داهێنان بەدیار دەکەون، بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم بابە دوو نمونە وەردەگرین:

بۆ خوڵقاندنی یەکەم کە بوون دەدۆزێتەوە لە هەبوودا، نمونەی شیعر وەردەگرین لەگەڵ سروشتا، ئاشکرایە کاتێک شیعر دەکەوێتە مامەڵەوە لەگەڵ سروشتا، سێ ڕێگەی لەپێشە، یەکیان گواستنەوەی سروشتە وەک خۆی، واتە وێنەگرتنی چۆنایەتی سروشت و هەندێک جاریش گواستنەوەی خەسڵەتەکانی سروشت، ڕێگەی دووەم وێناکردنی سروشت واتە دەستکاریکردن و هەڵوەشاندن و کۆلاژو... تاد. ڕێگەی سێهەم کە ڕێگەی ڕاستەقینەکەیەو لێرەدا بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم دیدە بەیانی دەکەین ئەوەیە، سروشت بۆ خۆی هەبووە، واتە شتێکە خوڵقاوە و لەحاڵەتی دەرکەوتندایە، واتە هەر مامەڵەکردنێک لەگەڵ ئەم شتە خوڵقاوەدا ئێمە یان چۆنایەتی دەدۆزینەوە وەک وێنەی دار، یان کەرەستەکە خۆی لە خاسیەتەکانیدا دەبێتەوە وەک نەریمی و ڕەقی و ڕەنگ و.... تاد.

لێرەدا شتێک هەیە ماوە ئەویش بوونی سروشتە، واتە جەوهەری سروشت، ئاشکرایە کە جەوهەر دەرناکەوێت، بەڵام کاتێک شیعر مامەڵە لەگەڵ سروشتا دەکات ئەوا بەشوێن چییەتی سروشتا دەگەڕێت، واتە دەچێتە بەردەم بوونی هەبوو، کاتێک ئەم بوونە دەدۆزێتەوە لەناو ئەو هەبووەدا، ئەوا ئیتر ناچارە ئەم بوونە چارێکی تر بکاتەوە بەهەبوو، بەڵام نەک وەک سروشت خۆی یان وێنای بکات، بەڵکو لەویادا بوون کە دەبێتە هەبوو لەناو شیعردا لەزماندا خۆی بەیاندەکات، واتە شاعیر بۆ لەحزەیەک دەبێتە خالق و کردەی خوڵقان ئەنجامدەدات، هونەرمەند لەکاری هونەرییدا ئەو بوونە دەباتە ناو هیولا یەکەوە. هیولایەکەش بوونە کە خۆی دیاریدەکات، ئەوکات هەربوون خۆی ئازادە لەوەی چ چۆنایەتییەک دەبەخشێت بە کارە هونەرییەکە، لێرەدا کاری هونەری کردەی خوڵقانە لە جەوهەرداو ئێمە هەم بوون دەزانین و هەم ئەو هەبووەش دەناسین کە ڕێچکەی دەرکەوتنی بوون بوو بۆ ئێمە.

بۆنمونەی دووەم کە خوڵقانی هەبوو لەناوبووندا، لێرەدا هونەرمەند لەبەردەم هیچ هەبوویەکدا نییە و هیچ بابەتێکیش نییە پرسیاری ئاڕاستە بکات، بەڵکو هونەرمەند دەکەوێتە ناو حاڵەتێکەوە کە لەناو

بوونی خۆیدا دادەنیشێت، واتە ڕاستەوخۆ لەگەڵ بووندا مامەڵەدەکات، بەڵام لەناوخۆیدا، چونکە بوون لەدەرەوەی مرۆڤ نییە، بەڵکو لەناو خۆیایەتی بەهەردوو بارەکەدا واتە لەبارەی یەکەمدا کە هەبوو دەپشکنێ هەرلەناو خۆیدا دەیدۆزێتەوە، دواتر ئەم زانینە دەکەوێتە ناو هارمۆنییەتەوە لەگەڵ ماهییەتی هەبووەکەدا و هەقیقەت ئاشکرا دەبێت، لەباری دووەمدا هونەرمەند وەک گوتمان لەناو بوونی خۆیدا دەبێت، ئەوکات ئیتر کە ڕووداوەکە ڕوودەدات ئەوە هونەر دێتە ئاراوە لەڕێگەی ڕووداوەکەوە و کاری هونەری بەرهەم دێت، ئەم کارە هونەرییە دوو وەزیفەی لەئەستۆیە، ئەوانیش دابەزینی بوون و خوڵقاندنی خۆیەتی کە هەبووە.

بەمە هەبوو لەدایک دەبێت لە ڕێگەی کردەی خوڵقان و داهێنانەوە، واتە داهێنان لەدوا قۆناغدا بەرئەنجامی دەرکەوتنی بوونە لە هەبوودا، بەبێ بوون هەبوونایەتە ئاراوە، بەڵکو ئامێر بەرهەم دێت ئەویش بەڕێگەی دروستکردنە نەک خوڵقاندن. «ئەوە جەوهەری داهێنانە کە بەهۆی بنەمای کارەهونەرییەکە دیاردەکرێت»١٤

٦- جیاوازی وەک بەرئەنجامی کردەی خوڵقاندن:-

«هەمیشە کاتێک هونەر ڕوودەدات واتە کاتێک ڕووداو هەبوو، شتێک دێتە ناو مێژووەوەو مێژوو بۆ یەکەمینجار دەستپێدەکاتەوە«١٥، لەڕاستیدا ئێمە باسی ڕووداوێتی ڕووداومان کرد کە لە جەوهەردا بریتییە لە تەقینەوەی بوون و دەرکەوتن و پەرشبوونی لەهەبوودا، هایدیگەر لێرەدا باسی ئەوەدەکات لە دوای هاتنی ئەم ڕووداوە، مێژوو بۆ جارێکی دیکەو لە سەرەتایەکی تازەوە دەستپێدەکاتەوە.

ئەمەش بۆ خۆی لەو ڕووداوەدا ڕوودەدات، چونکە ڕووداوێتی هونەرو کردەی خوڵقان بەگشتی ئەوەیە کە ئایدیالێک هەیە ناوەکییەو هی دنیای ناوەوەی مرۆڤە، واتە توخمێکی عەقڵی هەیە کە دەرنەکەوتووە، کاتێک ئەم توخمە عەقڵییە دەبێتە هەبوو یان توخمێکی واقیعی، ئەویش لە هیولایەک و چۆنایەتییەکی وادا کە جیاوازدەبێتەوە، جیاوازییەکە هی جیاوازی ئەو توخمە عەقڵییە یان ئەو چییەتییەیە نەک جیاوازی هیولا و چۆنایەتییەکە، گەر جیاوازی لەسەر بنەمای جیاوازی هیولاو چۆنایەتی بێت ئەوا ئێمە هەمووومان زۆر بەئاسانی و بەبێ بیرکردنەوە دەتوانین ببینە هونەرمەند و هونەر بخەینەوە، بەڵام لەڕاستیدا هونەر لەئاستی بیر کردنەوەدا هیچی کەمترنییە لە فەلسەفە، گەر فەلسەفە تیۆریەی ژیانێکی عەقڵی بهێنێتە ئاراوە، ئەوا هونەر بەتایبەتی هونەری شێوەکاری کائینێکی عەقڵی دەخاتە سەر ئەرزی واقیع، یان دنیایەکی عەقڵی و ناوەکیی واقیعی و دەرەکی دەکاتەوە، ئەمەش بەبێ خودی بیرکردنەوە بەرهەم نایەت و بیرکردنەوەی ڕەسەن ئەم جیاوازییە فەراهەم دەکات.

لە ڕاستیدا ئەم چەمکی جیاوازییە لە ئێستاماندا و ئەوەی لەناو ڕۆشنبیری و ڕەوتە ڕووناکبیرییەکاندا باوە، لەمانای ڕاستەقینەی خۆی دابڕاوە، تەنها جەستەی ئەم چەمکە ماوەتەوە و پێیان وایە گرنگ ئەوەیە ئەم کارە هونەرییە لە بەرامبەر کارێکی هونەریی دیکەدا جیاوازبێت، ئیتر بەم لەو نەچوونە کردەی خوڵقان ڕوویداوە و داهێنان کراوە، ڕاستی تەواوی بیرکردنەوەی ئەم باسە بۆ خۆی وەڵامێکە بۆ ئەم تێڕوانینە، هاوتەریب بەم تێڕوانینە سەر پێیە نەک کاری هونەری و نە هونەرو نەهونەرمەند بەهای خۆیان دەمێنێ و نە مێژووش بۆ یەکەمینجار دەستپێدەکاتەوە، هایدگەر کاتێک یەکەمین جاری مێژوو وابەستە دەکاتەوە بە ڕووداو بۆ ئەوەیە جیای بکاتەوە لە ئەم تێڕوانینە، بەداخەوە ئەمڕۆ لەسەر ئەم بنەمایە کە گرنگە، ئەوەیە من لە تۆنەچم بەناوی هونەری تازەوە دنیایەک کاری هونەریو ناهونەری هاتوونەتە ئاراوە، گەر ڕەخنەیان ئاڕاستەش بکەیت ئەوا بەتاکڕەهەندو تۆتالیتاریەت گوناهبارت دەکەن.

بـــەڵام هـــەقـیـقـەت گوێنادات بەم تەنکە بیرکردنەوەیەو هە میشە گەربیەوێت ڕێگەی خۆی دەکاتەوە، هەر ئەوەشە وایکردووە هونەری شێوەکاری کوردی، خاڵی بێت لە ڕووداو بەمانا هایدگەریەکەی. نەبوونی ڕووداو لەنـاو هونـەری شـێوەکـاری کـوردیـدا کە بوون بانگێشتی ناو کارە هونەرییەکە بکات وایکردووە کە هونەری شێوەکاری کوردی نەتوانێت جیهانی بێتەوە، چونکە ئێستاشی لەگەڵدابێت یان واقیعیی وێنە گرتوتەوە یان تەعبیری لە خەمێکی ناوچەییو ڕووداوێکی مێژوویی کـردووە، تەعبیرکردن لە ڕووداوە مێژووییەکان نامانبەنە سـەر ڕووداو، چونکە ئێمە کاتێک ڕووداوێکی مێژوویی دڵتەنگ دەکەینە هونەر، ئەوا ئێمە بوون بانگێشت ناکەین و کردەی خوڵقان ئەنجامنادەین، بەڵکو ئێمە بەپیر هەبووە دەچین و شتێک دروستدەکەین، مەبەستی ئەم باسەش بۆ خۆی بەرچاوڕوونی و زەنگێکی وریاکەرەوەیە بۆ هونەرمەندانی خۆمان کە هیچ کارێکی هونەریی ڕەسەن بەبێ بیرکردنەوەیەکی ڕەسەن لەدایکنابێت دیارە بورهان سابیر بەبیروڕای ئێمە بەرەو ئەو ڕێگەیە دەڕوات و خەمی ئەو خەمێکی مرۆڤایەتی گشتییە کە ئەمەش بۆ خۆی ڤوناغێکە بۆ گەیشتن بەکاری هونەریی ڕەسەن، هەموو گەلێک و هەموو مرۆڤێک بەبێ جیاوازی عەقڵی پێدراوە و خاوەنی بوونی خۆیەتی، بەڵام ئەو گەل و مرۆڤانە کامانەن کە بوونی خۆیان لە توخمێکی خوایی و ئاسمانییەوە زەمینی دەکەنەوە، ئێمە وەک کورد لە بواری سیاسی و نەتەوەیش، کورد نەبۆتە ڕووداو، واتە ئەو ڕووداوە ڕووینەداوە کە کورد بوونی خۆی بکاتە هەبوو و وەک مێژوویەک و گەلێکی جیاواز دەرکەوێت، ئێمە تا ئێستا جیاوازییەکانی خۆمان بەزمان و کولتوری ئاین و.... تاد پێناسە دەکەین، بەڵام تاکە شتێک کە ماوە وەک ڕوحێک بێتە ناو ئەم کارتێگۆریانەوە بوونی نەتەوە، یان ڕۆحی نەتەوەیە، هەر بۆیە چ زمان و چ هونەرو کولتورەکەمان هێزی خۆنواندنی نییە، ئەوەندە هێزی ئەو نواندنی هەیە کە خۆی لە میللەتانی دیکە ئاشکرا کـردووە، لەڕاستیدا ئێمە وەک کورد بە شوێن شاهیدێکدا دەگەڕێین کە شاهیدی ئەوە بدات ئێمە هەبووین، بەڵام بەبێ شاهیدی بوونی خۆمان هیچ ممکین نییە بە ڕاگەیاندن و شاهیدی ئەویتر جیاوازی و مێژووی خۆمان بەدیار بخەین.

«مێژوو بریتییە لە دەرکەوتنی گەلێک بەوەی ئەوەی لەناویدایە وەک بوون دەرەکی بکاتەوە« ١٦

«هەبووێتی مێژووی گەلێک هونەرە«١٧

هایدگەر هونەر نەک بەکارێکی تـەواو عەقلی دەزانێت، بەڵکو هونەریش دەکاتە مەرجی هەبوونی گەل. پێچەوانەی ڕای گۆستاف لۆبۆن کە یادەوەری دەکاتە مەرجی هەبوونی گەل.

ئـەوەی هایدیگـەر دەیـەوێت باسی بکات ئـەوەیـە، بەبێ هـونـەر هیچ گەلێک نایەتە

ناومێژووەوە و دەرناکەوێت لەناو گەردووندا، بەڵام هونەرێک بەمانای هەقیقی هونەر، بەومانایەی کە ڕووداوی عەینی بوونەوەی بوون وەک هەقیقەتێک ڕوودەدات. نەک هونەرێک کە بریتییە لە خۆخواردنەوەو پاڕانەوەو لالانەوە، ئێمە وەک گەلی کوردستان تائێستا ئەو ڕووداوە ناوەکییە ڕووینەداوە لەناوماندا، هەربۆیە ئێمە هیچ هونەرێکمان نییە بەگشتی، هەموو گەلێک کە ئەمڕۆ هەن لە دنیادا، سەرەتا هونەرێکیان هەبووە، جایان سیاسەت یان وەرزش یان پیشەسازی یان..... تاد، بووە، بەڵام ئێمە تا ئێستا نازانین چین، چونکە دەرنەکەوتووین بۆیە ئەوەی هەمانە چ لە نووسین و هونەرو سیاسەت و یان هێزی پێشمەرگەو کولتورو.....تاد، لە نێوان بوون و نەبووندایە، واتە ناتوانین بڵێین نییەو ناشتوانین بەمانا هایدگەرییەکەی بڵێین هەیە، واتە لە نێوان مان و نەمانا گیرمان خواردووە، هەربۆیە ئێمە وەک گەل ناتوانین جیاواز بینەوە لەگەڵ فارس و عەرەب و تورک لەڕووی سیاسییەوە، بۆ، چونکە بەمانای ڕەسەنی جیاوازی جیاواز نین، بەڵکو بە خاسیەت و خەسڵەت جیاوازین، ئەمەش بەو مانایەنا کە ئێمە نین، ئێمە هەین، بەڵام بەبێ بوون هەین، واتە هێشتا نەبووینەتە هەبوو، هەربۆیە ناچینە ناو مێژووەوە، ئەمەش مانای ئەوە نییە کە ئیتر ئێمە لەدایکنابین

نەخێر!، بەڵکو ئەم ڕووداوە مەرج نییە بەتەنها لەناو سیاسەتا ڕووبدات، ئەکرێت لەناو بیرکردنەوەدا ڕووبدات و ببینە خاوەن فەلسەفە، ئەکرێت لەناو هونەری شێوەکاریدا یان هونەر بەگشتیدا ڕووبدات و ببینە خاوەنی هونەر یان هەر زەمینەیەکی دیکە بێت، ئیتر ئەم ڕووداوە لە هەر کایەیەکدا ڕووبدات، ئەو چۆنایەتییەی دەردەکەوێت دەبێتە بەرگ و ناسنامەی ئێمە وەکو کوردو جیاواز دەبینەوە و دەبینە خاوەنی هونەر، جێدەستمان دیار دەبێت لە ناوگەردوندا، ئەوکاتە میللەتەکانی دیکە پێویستیان بە ئێمە دەبێت، چونکە هەقیقەت کە ڕوودەدات بە هیچ شێوەیەک بەو شێوازە دووبارە نابێتەوە، واتە ئێمە وەک کورد دەبینە شتێک لە دنیادا کە خۆمانین و جیهان لە زۆر شوێندا پێویستی بە ئێمە دەبێت و چاومان لێدەکەن و ناتوانن شاهیدی نەدەن و نەمانبینن، چونکە ئەوکاتە ئەوەی بەئێمە دەکرێت بۆ سەر نەخشەی جیهان بە هیچ گەلێکی دیکە ناکرێت، ئیتر کاتێک هەرگەلێک دێتە پێش لەئاستی خۆیدا مامەڵە دەکات لەگەڵ ئێمەدا، ناتوانێت کەمتر سەیرمان بکات، چونکە ئەو پێویستی بە ئێمەدەبێت بۆیە ناچارە بەمەرجەکانمان ڕازی بێت، جاهونەری شێوەکاری کوردی هونەرێکە دەبێت بەم هێزو بنەمایەوە بێتە ناو مەیدانی کارەوە و خۆبنوێنێت.

٧- هونەرو دارشتنەوەی (هەبوو – موجود):

با سەرەتا ئەو پرسیارە بکەین هەبوو چییە؟ ئێمە پێشتر گوتمان بوون کە دەردەکەوێت لە هیولایەکدا هەبوو فەراهەم دێنێت، واتە هەبوو شتێکە واقیعی و هەستەکی بۆتەوە، واتە بەهەستەکان دەتوانین درکی پێبکەین، جا ئەو هەستانە سەر بەجەستەی بایەلۆژی بن یان سەر بە سایکۆلۆژیابن، ئەم شتە کە هەبووە مانای شتێکە کە هەیەو لەدایکبووە، مرۆڤ کاتێک دەکەوێتە بەردەمی هەستی پێدەکات، لەگەڵ ئەوەی ئێمە باسی هونەری ڕەسەنمان کرد کە بوون بانگێشتی ناوخۆی دەکات، هونەری ساختەشمان هەیە هەبوو دادەڕێژێتەوە، واتە جۆرێک لە هونەر هەیە کە بەردەوام هەبوو وەک شتێکی حازرو ئامادە پەخشدەکاتەوە، ئەم هونەرە ڕاستی هونەرێکە کەجگە لە لاساییکردنەوە هیچی تر نییە، بەڵکو ئامرازێکە بۆ دیکۆمێنتکردنی واقیع، ئەمەش ڕاستی ئەوەندەی لە مێژووەوە نزیکە ئەوەندە هونەرنییە، ئێستا با ئێمە هەوڵبدەین هەبووەکان جیابکەینەوە بەشێک لە هەبوومان هەیە سروشتین وەک (دار، بەرد، ئاو، ئەسپ،.. تاد) هەموو ئەو شتانەی کە بەسروشتیی هەن و مرۆڤ دەستی نییە لە خوڵقاندیان ئەوانە کۆمەڵە هەبوویەکن کە دەرکەوتوون و خۆیان لەناو سروشتا دەبیننەوە، جۆرێکی دیکە لە هەبوومان هەیە کە خوڵقاوی دەستی مرۆڤن وەک (هەڕەمەکانی میسر، کارێکی هونەریی ڕەسەن...... تاد) ئەم دوو جۆرە لە هەبوو کە واقیعن جیایدەکەینەوە لە بەرامبەر دوو جۆریتر لە هەبوو کە ئەوانیش واقیعن، وەک ئەو شتانەی بەدروستکردن هەن وەک (مریشکی دروستکراو (مصلحە)، کورسی، مێز..... تاد) ئەم دووجۆرە لە هەبوو بەڕاستی ناچنە ناو خانەی ئەوەی پێیان بڵێین هەبوو، بەڵکو ئەمانە یان (تەنن) یان (بوونەوەر)، چونکە ئەم دووجۆرە بەدروستکردن هەن نەک بە خوڵقاندن، بۆیە حەقی ئەوەیان نییە، لە پاڵ هەبوودا دایاننێین، بەشێکی دیکە لە هەبوو هەن پەیوەندییان هەیە بە بابەتە فیکری وفەلسەفیەکانەوە وەک (شیعر، فەلسەفەیەکی دیاریکراو.... تاد) ئەمانەش هەبوون بۆ خۆیان، چونکە دەرکەوتەی بیرکردنەوە یەکن لە خۆیاندا، هەروەها (یادەوەری – ئایدۆلۆژیا) ئەمانەش ڕاستی جۆرێکن لەهەبوو بە تەنیا، بەڵام هەبوویەتی مرۆڤ جیاوازە لە هەموویان، چونکە مرۆڤ توانای خۆبینینەوەو وەعی بوونی هەیە بەرامبەر بەخۆی، بگرە مرۆڤ لە هەموویان لە پێشترە لە بەرامبەر هەبووەکانی دیکەدا، چونکە مرۆڤ خالقەو هەبووەکانی دیکە مەخلوقن، واتە مرۆڤ ساتی هەیە بوون بۆ خۆی دەردەکەوێت و مرۆڤ هەربەخۆی بەتەنیا هەبوویەکەو توانای خوڵقانی هەبووش وەردەگرێت، ئێستا بابچینە لای هونەرمەند، دیارە هونەرمەند ڕۆژانە یان لەکاتی کاری هونەریدا دەکەوێتە بەردەم هەریەک لەم هەبووانە، چ هەبووی واقیعیی وەک (سروشتکارێکی هونەری) چ هەبووی ناواقیعی وەک (بیرکردنەوەیەک و ئایدۆلۆژیایەک) هەروەها دەکەوێتە بەردەم ئەوەی کاری لەسەر مرۆڤیش بکات، لێرەدا ئەم جۆرە لە هونەرمەند کاتێک لە پاڵ ئەم هەبووانەدا ڕادەوەستێت، ئەوا مامەڵە لەگەڵ بوونی هەبووەکاندا ناکات، بەڵکو مامەڵە لەگەڵ هەبوو خۆیدا دەکات، هەرمامەڵەکردنێکیش لەگەڵ هەبوو، یان ئەوەتا ئێمە خاسیەت و سیفەتەکانی ئەوشتە هەست پێدەکەین، یان چۆنایەتییەکەی، واتە لە هەردوو بارەکەدا ئێمە هونەرێک بەرهەمدەهێنین کە پێشتر بەرهەمهێنراوە، واتە مێژوویەک تۆمار دەکەین، لێرەدا ئەم جۆرە لە هونەر نەک دنیایەکی تازە ناخوڵقێن، بەڵکو دنیایەکی تەواوبوو مردوو ئامادەدەکاتەوە، ئەم جۆرە لە هونەر هیچ ناخاتە سەر دنیاو بەردەوام واقیع ئامادەدەکاتەوە، خاوەنی داهێنان نییەو هەمیشە بازاڕ نرخی دیاریدەکات، ئەم ڕووداوی دووبارە بوونەوەو داڕشتنەوەش بەدوو ڕێگە ئەنجامدەدرێت.

(١ – ٧) دانەوەی واقیع :-

یاخود باشترە بڵێین دانەوەی هەبوو، ئەم ڕێگەیە کتومت واقیع چۆنە ئاوها هونەرمەند هەستەکانی دەیگوازێتەوە ناو

خەزنەیی و وەک خۆشی دەیداتەوە، واتە
هونەرمەند جگە لە فۆتۆگرافیک زیاتر هیچی
ترنییە، بەداخەوە کە ئەمڕۆ فۆتۆگرافیش کراوەتە
هونەر، لەکاتێکدا فۆتۆگراف نەک هەرهونەر
نییە، بەڵکو کوشتن و بەمێژووکردنی واقیعیشە
چ ئەمڕۆ فۆتۆگراف یان T.V، بۆ خۆیان بەتەنها
واقیع دەدەنەوە، لەگەڵ ئەوەی واقیع جارێکیتر
حازردەکەنەوە، زیندوویێتی و ڕۆحێک
هەیە دەیکوژن، چێژی سروشت بە
واقیعی زۆر جیاوازە لە چێژی
هەمان بەش لە سروشت لە
تی ڤیدا، تەنانەت ئەمڕۆ
مانای ڕووداویش گۆڕانی
بەسەر داهاتووە ئەویش
ئەوەیە هەر ڕووداوێک بەناو T.V یان
فۆتۆگرافدا نەڕووات نابێتە ڕووداو، واتە
واقیعییەتی واقیع و ڕووداوێک لەوەدایە کە
بەوێنە بکرێت، ڕۆژانە هەزاران ڕووداوی
کوشتن، ڕوودەدەن لێرەولەوێ، بەڵام
ئەو ڕووداوە دەبێتە ڕووداو وخەڵک
ڕادەگرێت کە دەکرێتە وێنە لە ڕێگەی
T.V یان فۆتۆگرافەوە، ئەمەش
هەمووی کارەساتی ئەم جۆرە
لەبیرکردنەوەیەیە کەبە تەنها مامەڵە
لەگەڵ هەبوودا دەکات نەک بوونی
هەبوو، کاری هونەری لێرەدا
کاری داڕشتنەوەی هەبووە ئەمە
لەلایەک، لەلایەکی دیکە گوتارێک
ئەمڕۆ دروستبووە لەناو کایەی
ڕۆشنبیری کوردیدا بە تایبەت
ڕۆشنبیریی دوای ڕاپەڕین کە
پێیانوایە هونەر ئەوەیە ئەو شتانە
نیشانبدەیت کە چاو نایانبینێت
و زۆر بچوکن، ئێمە کاتێک
باسی هەبوو دەکەین قەبارەی
دیاریناکەین، چەندە کاتێک وێنە
کێشێک درەختێک وێنە دەکات لەگەڵ وێنە کێشێکیتر
کە تاکە پێڵاوێک وێنە دەکات هیچ جیاوازییان نییە،
هەبوو هەر هەبووە، با یەک دەنکە گەنم بێت، کاتێک
مرۆڤ ئەم هەبووەی دایەوە دەرەوەی خۆی دەبێت
ڕەنگ و چۆنایەتی بداتەوە، چونکە مامەڵەکردن
لەگەڵ هەبوو مامەڵەکردنە لەگەڵ ڕەنگ و خاسیەت
و کەرەستەو چۆنایەتی، ئەمەش هەمووی بە
ڕێگەی هەستەکان ئەنجامدەدرێت، ئەوەش ڕوونە
هەستەکانمان توانای کەشفکردنی بوونیان نییە،
هەروەها کاتێک هونەرمەندێک دەکەوێتە بەردەم
شیعرێک یان فەلسەفەیەک کاتێک دێت ئەم شیعرە
یان ئەو ئایدۆلۆژیاو بیرکردنەوەیە کە هەیە وەک
بابەت و هەبوو دەکاتە کارێکی هونەری، ڕاستی
بە هەمان شێوە هەبوو دادەڕێژێتەوە، واقیعێک
دەداتەوە کە واقیعی خۆی نییە«١٨

(٢-٧) وێناکردنی واقیع:-

هونەرمەند بەوەدا مرۆڤە، مەحکومە بە ڕێسای
وەرگرتن و دانەوە لەو هونەرەدا کە هەبوو
نمایش دەکات بە دەرەوەی خۆیدا ئاستی یەکەمی
بریتییە لە دانەوەی واقیع وەک خۆی کە بەڕێبازی
کلاسیک و ریالیزم ناوزەندکراوە لە ناو تیورەی
هونەر ناسیدا، ئاستی دووەمی حاڵەتی دانەوە یان
جۆری دووەمی حاڵەتی ئەوەی مرۆڤ شتێکی
وەرگرتووە و دەیداتەوە ئەوەیە ئەو شتە وەک
خۆی ناداتەوە، بەڵکو گۆڕانکاریی تێدا دەکات، جا
با ئێستا بپرسین جەوهەری ئەو گۆڕانکاییە لە
کوێدایە؟، چونکە وێناکردنی واقیع لە کاری هونەریدا
ئەوەیە کە واقیع زۆرجار دەکرێتە فەنتازیاو
خەیاڵیانە دەدرێتەوە، بەڵام بەئاگا لەوەی کە لە
بەدەمەوەچوونی هونەرمەند بۆ هەبوو بەردەوام
مامەڵەی ئەو مامەڵەیە لەگەڵ کەرەستەو خاسیەت
و سیفەت و ڕەنگ و بۆ. لێرەدا لە باری وێناکردندا
ئەوەیە بیرکردنەوەیەکی یەک بنەمای لە پشت نییە،
بەڵکو ئەو کارە کارێکە کە زیاتر کۆلاژی ئەویترە
لەسەر هونەرمەند، واتە کاتێک هونەرمەند ئەو
هەبووە ناواقیعی دەکاتەوە زیاتر وەک هەوەسێک

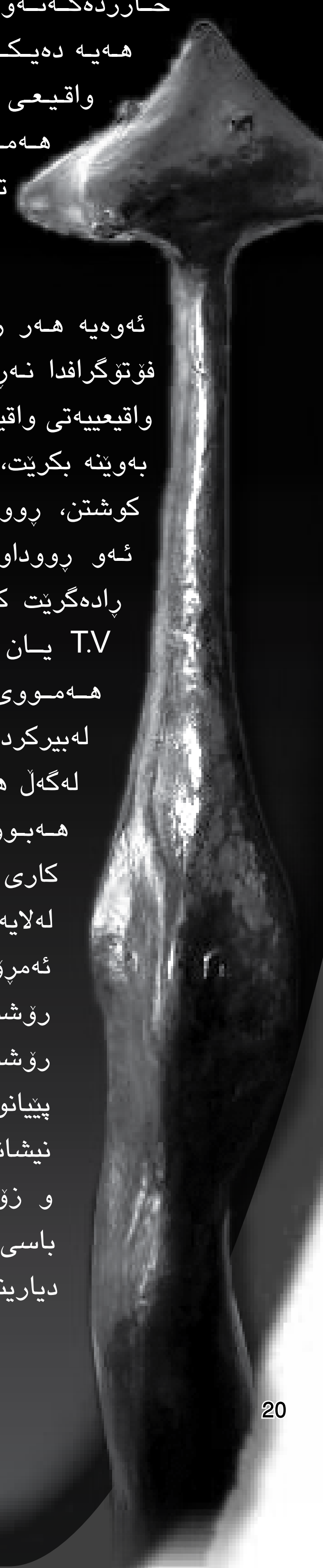

ئەو کارە دەکات لە پێناوی ئەوەی جیاوازییەک بخوڵقێنێت، واتە سەرەتا هەبووەکانی لەبەردەمەو لەبەر ئیلهامی ئەواندا یان هەبووەکان دەستکاری دەکات بۆ ئەوەی ئەو هەبووە بکاتە موڵکی خۆی، یان ئەوەتا هەبووەکان تێکدەدات و تێکەڵیان دەکات و وێنایان دەکات، لەم بارەدا ڕاستی هونەر لەدایک نابێت، چونکە لەجەوهەردا ئەوەی ئەو جیاوازییە دەخاتەوە، یان ئەو فەنتازیایە دە خوڵقێنێت بوون نییە، بەڵکو خودی هەبووە، ئەم جۆرە لە هونەر لە ناو کەرەستەی کارە هونەرییەکاندا کارێکیتر دروستدەکات، واتە ئەوە کەرەستەکانن دۆخی پێدەبەخشن و ناچاری دەکەن کە ئەو کارە ئەنجامبدات، ئەمەش قۆناغی دووەمی بەردەم هونەرمەندە، کە دەکەوێتە ژێر سیحری کەرەستەو مادەکان، دەتوانین ئەم دوو قۆناغە دابەزێنین بۆ قۆناغەکانی بەهونەرمەندبوونی هونەرمەندێک، کە سەرەتا شتەکان وەک خۆی دەداتەوە و دواتر دەستکاریی شتەکان دەکات، بەڵام نەک بەپێی بنەماو داخوازی بوون، بەڵکو کەرەستەکان سیحری لێدەکەن و ڕایدەکێشن بۆ ئەوەی کە کارێک ئەنجامبدات، بەڵام لە هونەری ڕەسەندا هونەرمەند کەرەستەکان یان هیولا سیحری لێناکەن، بەڵکو خودی بوونی خۆی وەک هێزێک هونەرمەند مەستدەکات و دایدەبڕێت لەواقیع و هونەرەکە لە ڕێگەی بوونی خۆیەوە دۆخ دەداتە هیولاکان و کەرەستەکان و واقیعێکی ترو دنیایەکی تر بنیاتدەنێت کە خودی بوون ئاڕاستەی دانەکانی ئەو واقیعە دەکات. ئەم ئاڕاستەکردنەش هەمیشە وادەکات شتەکان بە شێوازێکی ترو جیاوازتر دەربکەون لەبەردەم واقیعدا، بەڵام ئەم ناواقیعی بوونەی ئەم کارە هونەرییە بنەماو جەوهەری هەیە و بوون ئاڕاستەی دەکات، بەڵام ناواقیعی بوونی کارێک کە بەرەو هەبوو چووە، بنەمای نییەو کەرەستەکان دۆخی دەدەنێ، واتە هونەرمەندی ڕاستەقینە هەمیشە دۆخ بەخشەو هیولا دەدۆزێتەوە، بەڵام هونەرمەندی ساختە هەمیشە دۆخ وەرگرە و کەرەستەکان ئەو دەدۆزنەوەو ناچاری دەکەن کە کاربکات.

واتە هونەرمەندی دووەم یان حەزی خۆدەرخستن یان سەرمایە یان پاڵنەرێکی دەرەکی هەیە، ئەویتریێک هەیە لەدەرەوەی ئەم دۆخی دەداتێ بۆ ئیشکردن، با هونەری جیاوازیش بخاتەوە با هونەرەکانی ناواقیعی و فەنتازیاو ناڕوونیش بێت ئەم ناڕوونی و ناواقیعییە، نابنە شاهیدو کارتێگۆری بۆ ئەوەی ئەو کارە ببێتە هونەرو کاراکەشی ببێتە هونەرمەندی ڕاستەقینە. وەلێ ئەگەرچی ئەمڕۆ بەناوی داهێنان و خوڵقان و هونەرەوە، بەردەوام ناواقیعیی بوون و جیاوازی بەهونەری ڕاستەقینە زانراون و لەژێر ئەم فێڵەشدا گەلێک ناهونەرمەند خۆیان کردۆتە هونەرمەندو خۆیان هەڵواسیوە بە هونەری شێوەکاریدا. ئەگەرچی بۆ خۆی زاراوەی (شێوەکاری) جێگەی پرسیارەو ئەوەی ئەم زاراوەیەشی داناوە وردنەبووەو تەواو تێنەگەیشتووە لە هونەر، چونکە بەپێی ئەم باسەی ئێمە هونەری (شێوەکاری) یان

(پەیکەرتاشی)

بریتیبێت لـەوەی لە بـواری (شێوە – فۆرم) یان (پەیکەر – جەستە) کاربکات، بەڵکو هونەرێکە تەواو پەیوەستە بە بوون و عەقڵەوە، ئەوەی ئەم هونەرە دەیخاتەوە، جیاوازی چۆنایەتی شتەکان نییە، یاخود جەستەیەکی ترمان بۆ دەرناخات، بەڵکو چییەتییەکی ترو جۆرێکیتر لە مەخلوق و جۆرێکیتر لە جیهان دەخاتە بەر دەممان و پێشبینی دەکات، کە دەکرێت مرۆڤ بەرەو ئەوێ بـڕوات، بۆیە ڕاستی دەبێت ئـەم هـونـەرە زیاتر بیری لێبکرێتەوە بەوەی چەمکێک دابهێنرێت، کە تـەواو جەوهەری ئەم بـەدەر بخات نەک شێوەو جەستەکەی، کە ئێمە بەهونەریی عەینی کردنەوەی بوون ناوی دەبەین، چونکە ئەم هونەرە لە بنەمادا مـامـەڵـە لـەگـەڵ شـێوەو چۆنایەتی و جەستەی شتەکاندا ناکات، بەڵکو هەموو خۆنزیکردنەوەیەکی کاری هونەریی لە مرۆڤ و سروشت و خوداو.... تاد، خۆنزیککردنەوەیە لە بوون و جەوهەری ئەو شتانە. ئەوەشی لەکۆتای ئەم کارە دەردەکەوێت ناوی هونەری بـەسـەردادەڕوات و وەک کارێکی هونەری خۆی نمایشدەکات و دەبێتە هەبوویەک کە بە بوون بووە بە هەبوو.

بـەبـڕوای ئـێـمـەش ئـەم قـۆنـاغـە قۆناغی خۆدۆزینەوەی هونەرمەندە کەلەم قۆناغەدا بوونی خۆی وەک پرۆ سەیەک تـەواو دەکات لەکاری هونەریدا، واتـە کاتێک واقیع ناهێڵێت جەوهەرو ناخی مرۆڤ دەردەکەوێت ومرۆڤ عاقڵانە بژێت. ئەوە هونەر ئەو دنیایە دەدۆزێتەوە کە هونەرمەند لە وێدا ناخی خۆی و بوونی دەرەکی دەکاتەوە، هەربۆیە لێرەا ئەم هونەرە یان ئەم کارە هونەرییە، چییەتییەکدەخاتەوە کە جیاوازە لە چییەتیی واقیع و کۆمەڵگە. ئەوەش ڕوونە هەمو چییەتییەکی ڕەها چۆنایەتییەکی ڕەهاشی هەیە بۆ دەرکەوتن کە بە هیچ جۆرێ نە هیچ شتێک لەو دەچێت و نە ئەویش لە هیچیتر دەچێت.

٨- هونەرمەندی دۆخ وەرگر:-

دۆخ وەرگرتن، ئەو حاڵەتەیە کە شتێک دۆخمان دەداتــێ و ئاڕاستەمان دەکـات کە مـەرج نییە بۆ خۆمان لـەبـاری ئـەوەدابـین ئـەو شتە بکەین، بۆ ئێرە نمونەیەک وەردەگرین بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەستەکەمان. حاڵەتی نـانـخـواردن لە مرۆڤدا بە دووڕێگەو دووجۆری جیاوازی هەیە، جۆری یەکەمیان ئـەوەیـە ئێمە کاتێک برسیمان دەبێت دەچینە مەتبەغ سەیر دەکـەین ڕۆن هەیە برنج هـەیـە، ئـاوهـەیـە، حاڵەتی برسێتییەکە کە لەناو جەستەی خۆماندا دێتە دەر وامان لێدەکات کەدۆخ بدەینە برنج و ئاو و ڕۆنەکەو بیانکەینە خواردن، لێرەدا مرۆڤ لەبەر ئەوەی برسییەتی و جەستەی پێویستی بەخواردن هەیە، ئەوا ئەم مرۆڤە ناچارە بیربکاتەوە لـەوەی خواردنێک ئامادەبکات، بۆیە ئەم حاڵەتە ناوەکییەی جەستەی خۆی لە مرۆڤێکی ئاساییەوە دەکاتە مرۆڤێکی دۆخبەخش و دۆخ دەداتە ئەو کەرەستە خۆراکییانەی کە بۆ خواردن دەشێت. کەرەستەکان دەبنە دۆخوەرگر لە ژێر حوکمی دۆخبەخشدا دەبن، لێرەدا مرۆڤ گەر نانی خوارد ئەوا هێزو وزەی بۆ دەگەڕێتەوە، خۆ ئەگەر

نان نەخوات ئەوا لاواز دەبێت و خراپە.

حاڵەتی دووەمی نانخواردن ئەوەیە مرۆڤ کە برسی نییە یان زۆر برسی نییە، واتە لەو حاڵەتەدانییە جەستەی ناچاری بکات کەبیر بکاتەوە نان بخوات، ئەم حاڵەتە ئەوەیە کاتێکدەچینە چێشتخانەیەک بەرێکەوت یان ڕووبەڕوو دەبین لەگەڵ خواردنێکدا، خواردنەکە دۆخ دەداتە ئێمەو ناچارمان دەکات بیخۆین، واتە ئێمە دۆخ وەرگرین و ئەوەشی دۆخەکەی داوە بە ئێمە برسێتی نییە، بەڵکو خواردنەکەیە. لێرەدا گەر ئەو نانە بخۆیت و زیادەڕەوی بکەین کەئیتر بەپێی خواردن نانبخۆین ئەوا دەبینە چڵێس و ئەم نانخواردنە زەرەر بە جەستەمان دەگەیەنێت، چونکە بەپێی یاسای جەستە نەمان خواردووە، بەڵکو بەپێی بازاڕو ڕێکلام خواردومانە، ئەگەرچی ئەمڕۆ ڕێکلام هیچ نییە جگە لە هێزێکی دۆخبەخش بە مرۆڤ کە وا لە مرۆڤ دەکەن کە پێویستی بەو شتە، بەو خواردنەش نییە، بەڵام هەرناچاری دەکات بیکڕێت، ئەوەی بۆ ئێمە گرنگە لەم نمونەیەدا ئەوەیە، دوو مرۆڤمان هەیە یەکیان دۆخبەخشەو حاڵەتەکەی هی ناوەوەی خۆیەتی و کەرەستەکان ناچار دەکات کە بکەونە ناو هارمۆنییەتەوە، حاڵەتی دووەم مرۆڤێکە دۆخوەرگرەو کەرەستەکان ئەو ناچاردەکەن خۆی یەکانگیر بکاتەوە لەگەڵیاندا.

حاڵەتی مرۆڤی دووەم، ئەو هونەرمەندەیە کە کەرەستەکان و هیولاکان، یان هەبووەکان دۆخی دەدەنێ و وایلێدەکەن کارێکی هونەری ئەنجام بدات، جازۆر جار هەیە هونەرمەندی دۆخوەرگر هەر بەتەنها دۆخ لە کارێکی هونەریی وەرناگرێت کە هی پێش خۆیەتی یان هی گەورە هونەرمەندانی جیهانن، بەڵکو دۆخ وەردەگرێت لەپارچە شیعرێک یان ڕۆمانێک یان شانۆیەک یان سایکۆلۆژی یان... تاد. هەموو ئەمانە وەک هەبوویەک دۆخ دەدەنە ئەم هونەرمەندەو کارێکی پێدەبەخشن، کە ئەم کارە ناچێتە ژێر بابی هونەرەوە، چونکە هونەر هەمیشە دنیایەکی تازەیە و دووبارە نابێتەوە، بەڵام ئەم کارە لە جەوهەردا دروستکردنەوەی دنیایەکی تەواو بووە، واتە دنیایەک کەهەر لەساتی لەدایکبوونییەوە مردووەو نیشاندانەوەی هەبوویەکە، ئەم کارە هیچ جیاوازی نییە لەگەڵ بەرهەمی کارگەیەکدا، چونکە کارگە شتەکان دووبارە دەکاتەوە بەردەوام، بۆیە ڕاستی هونەرمەندی دۆخوەرگر، زیان بەڕۆحی خۆی دەگەیەنێت. چونکە بەردەوام ناهێڵێت ڕۆحی خۆی دۆخ بداتە هیولاکان و دەربکەوێت، بەڵکو هەمیشە ئەویتر وەک ڕۆحێکی وەهمیی لەناو ئەم هونەرمەندەدا دۆخ دەبەخشێتە ئەم هونەرمەندە و بەردەوام تەعبیر لە شتێکدەکات کە هی خۆی نییە، هەمیشە ئەو نوێنەو خۆ نوێن نییە لەوانەیە زۆر کەس بپرسن کە کاری ئەم هونەرمەندە جیاوازە بۆچی ناچێتە ژێرباری هونەرەوە؟ لەڕاستیدا کاریگەری ئەویتر زۆر قووڵ و ژێرە وانکێیەکە زۆرجار هونەرمەندەکەش بەخۆی نازانێت کە دۆخی وەرگرتووە، گرنگ ئەوەیە ئایا ئەم دۆخە دۆخێکی ناوەکیی و ڕاستەقینەیە، یان دۆخێکی دەرەکی و ساختەیە، چونکە لە دۆخی ساختەدا، بەرهەمی ساختە لەدایکدەبێت و کارێکی هونەری دێتە ئاراوە کە خاڵییە لە ڕۆح، خاڵییە لەبوون و تەقینەوەو خولڵقان، بەڵکو تەواو تەعبیرە لە دروستکردن و لەنیشاندانی ئەویترو داڕشتنەوەی هەبوو.

٩- هونەرمەندی دۆخبەخش:-

حاڵەتی یەکەمی مرۆڤە برسییەکە هەمان حاڵەتی هونەرمەندی دۆخبەخشی هەیە، هونەرمەندی دۆخبەخش ڕۆحی خۆی، واتە بوونی خۆی فشاری دەخاتەسەڕوو ناچاری دەکات بە شوێن هیولایەکدا بگەڕێت، یان دۆخ ببەخشێتە ئەو هیولایەی لەبەردەستیدایە و کارێکی هونەری ڕەسەن دابهێنێت، حاڵەتی دۆخبەخشین، هونەرمەند بوونی خۆی کاتێک دایدەپۆشێت واتە هونەرمەندەکە دەکەوێتە ناو بوونی خۆیەوە، ئەو عالەمە ناوەکییە کاتێک واڵادەبێت لەبەردەم هونەرمەنداو هونەرمەندیش کاتێک گوزارشت

لەم عالەمە دەکات ئەو پێویستی بە هیولا هەیە، هیولاکە بەپێی عالەمەکە ڕێکدەخات و چۆنایەتی پێدەبەخشێت هەتاعالەمەکە بێتە ناویەوە، واتە ئەوەی هیولا یەکە دەدۆزێتەوە ئاڕاستەی دەکات و چۆنایەتی پێدەبەخشێت (عالەم – بوون)ەکەیە، لێرەدا هونەرمەند بوون دەنەخشێنێ لە هیولایەکەی خۆیدا واتە کەرەستەکان و هیولاکان لەژێر دەستی هونەرمەنداو نەک بە پێچەوانەوە، ئەمەش چاکەی عالەمەکەیە، چونکە گەر هاتوو ئەم عالەمە ناوەکییە نەکرێتەوە بە ڕووی هونەرمەندان، ئەوا هونەرمەند بۆخۆی لەناو کەرەستەو هیولاکان دەمرێت، بەڵام کاتێک عالەمەکە دەکرێتەوە، هونەرمەند دنیایەکی تر دەدۆزێتەوە و سەرچاوەیەکی دیکە هەست پێدەکات، کە بنەمای کارەکانی لەسەر بنیاتدەنێت، لێرەدا هونەرمەند دەکەوێتە ژێر سیحری عالەمەکەوە و لەکاتی گواستنەوەی ئەم عالەمەدا، کە حاڵەتێکی مەستییەو هونەرمەند لە واقیع دادەبڕێت و بەتەنها هەست بە عالەمەکە دەکات، کردەی خوڵقان ڕوودەدات و هیولاکان ڕێکدەخات و کاری هونەری و هونەر دێتە ئاراوە، واتە لەم بارەدا چاوی هونەرمەند چاوێکە دەبینێ و دەشدات، واتە لەکاتی بینینی عالەمەکەدا عالەمەکەش دەگوازێتەوە، واتە هونەرمەند هەم سەیرکەرەو هەم سەیرکراویشە، هەم بینەڕوو هەم بینراویشە لەیەککاتدا، بینەری ناو عالەمەکەیەو بینراوی ناو عالەمەکەشە، لێرەدا هونەر بەمانا ڕاستەقینەکەی خۆی لەدایکدەبێت، ئەم حاڵەتەش یاخود ئەم جۆرە لەهونەر، هەرئەوە نییە دنیایەکی جیاواز بێت لە واقیع و کۆمەڵگە، یاخود ئەم هونەرمەندە هەر لەو جیهانەدا هونەرمەندە، چونکە هونەرمەندێکە کەلە واقیع و لە کۆمەڵگەشدا هونەرمەندە، چونکە هونەرمەندێتی بۆ خۆی جۆرێکە لە ژیان و جۆرێکە لە بیرکردنەوەی جیاواز، هونەرمەندی دۆخبەخش هونەرمەندێکە تەعبیر لە ڕۆح وناخی خۆی دەکات و هەمیشە هونەرمەندێکە خۆ نوێنە، واتە ئەوەی دەرەکی دەکاتەوە لە خۆیدا، هی خۆیەتی و ئەویتر نییە، ئەم هونەرمەندە نەک هەرخۆی تەواودەکات و بەرەو کامڵبوون دەڕوات، بەڵکو شتەکانیش دەخاتە باری دەرکەوتن و تەواوبوون، واتە چ شتێک لە تواناو ئیمکانی شتەکاندا هەبێت وەک بوون و وەک سیستەم ئەم هونەرمەندە دەیانخاتە سەر واقیع و بەدەریان دەخات، واتە ڕاستە هیولاکان ئاڕاستەدەکات، بەڵام چییەتی ئەو بیرانە ئاشکرا دەکات کە بەشاراوەیی ماونەتەوە و دەرنەکەوتوون، لێرەدا هونەر بانگی لە پێناو شتەکان خۆیاندا هەڵدەگرێت و دنیا دەپارێزێت لە بە بابەتبوون و بەکارهێنان، واتە هونەر لەلایەک شتەکان دەپارێزێت کە مرۆڤ وەک کەرەستەیەک بەکاریان دەهێنێت، ئەویش لە ڕێگەی کەشفکردنی چییەتی ئەو شتانە، لەلایەکی دیکە لە بەدیلی واقیعدا شتانێکی عەقڵی دەهێنێتە ناو دنیاوە، کە جیهان مانای خۆی لەسەر ئەو کارە هونەرییە بینادەکات و مێژوو جارێکی دیکە دەستپێدەکاتەوە.

١٠- کردەی دروستکردن و پەخشی هەبوو:-

کاتێک ئێمە دەڵێین شتێک دروست دەکەین، ئەوا پێش ئەوەی کارەکە ئەنجامبدەین شتەکە لەناو زەینماندا حازربووە، بەس ئەوەندەماوە کە بیخەینە بواری کردەنییەوە، ئەم شت دروستکردنە هەڕوا بەبێ ئامانج نایەتە ئاراوە، واتە ئێمە دەبێت سەرەتا ئامانجێک پێویستییەک کارێکمان هەبێت بەو شتە، ئەوجا دەتوانین ئەوشتە دروستبکەین، واتە سەرەتا پێش دروستکردن پێویستی هەیە، یان شتێکی تر هەیە کە پێویستی بەم شتەیە هەتا خۆی تەواو بکات، مرۆڤیش دێت ئەو شتە دروستدەکات بۆ نمونە:- ئێمە کاتێک خانوویەک دروست دەکەین و دیوارەکان تەواودەکەین، ئەوکاتە دەزانین دەبێت بۆشاییەک بەجێبهێڵین هەتا هاتوچۆی لێوە بکەین، نابێت شتێکدانێن کە جێگیر بێت، بەڵکو دەبێت لەژێردەستی خۆماندا بێت، هەرکاتێک بمانەوێت بیکەینەوەو دایبخەین، ئەوکاتە دەرگا دروست دەکەین. گەرسەیر بکەین ئەوە پێویستی خانووەکەیە وامانلێدەکات کە دەرگاکە دروست بکەین، لێرەدا

پێش ئـەوەی دەرگاکە دروسـت بکەین، بەخەیاڵ ئێمە بەپێی هارمۆنییەت لەگەڵ دیواری خانووەکەدا دروستی دەکەین، واتـە لەدروستکردندا ئامانجەکە دەبێت سەرەتا هەبێت، دواتر ئەم کارە مانای نابێت گەر بەپێی پێویستی شتیتر دروستی نەکەین، واتە ئێمە وەک مرۆڤ هەر لە سەرەتا دۆخوەرگرین و واقیع ناچارمان دەکات ئەوکارە بکەین، ئەوەش لێرەدا بەرهەم دێت هەبوونییەو جارێکیتر بەخشکردنەوەی هەبووە، لەلایەکیش دروستکردنی ئامێرێکە بۆ کاری هونەری کە بەرێگەی دروستکردن دێتە ئاراوە. ئەو هونەرمەندە یان بۆ پارە و سامان یان بۆ ناوبانگ و نـاودەرکـردن ئـەوکـارە دەکـات، واتـە پێویستی بەشتێکە ئـەوەی لێرەدا بەرهەم دێت هونەرنییە، بەڵکو پارە پەیداکردن و ئامێرێکە بۆ بەدەستخستنی سەرمایەی مـاددی و ڕەمـزی، ماناکەشی لەناو خۆیانییەو کڕیار یان ئەویتر ماناکەی دیاریدەکات، بەڵام کاری هونەری ڕەسەن بەکردەی خوڵقان دێتە ئاراوە، لێرەدا نە پێویستی و نە دۆخێکی دەرەکی بـەشـداری دەکـەن لـەو کـارە هـونـەرییـەدا، بەڵکو ئەم کارە کە لەدایکدەبێت وابەستەنییە بەکارێکی هونەریتر یان هەر شتێکیترەوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی بۆ خۆی خاوەنی مانای خۆیەتی و لەسەر پێی خۆی ڕادەوەستێت. واتە بەتەنها مانای هەیەو ماناکەی وابەستەنییە بەدەست بینەڕوو خوێنەڕوو ئەوەی دەکەوێتە بـەردەسـتی. دواتـر لـەکاری هونەریی ڕەسەندا پێش کارەکە هونەرمەند نازانێت نەخشەی چییەو چی دەخوڵقێنێت، بەڵکو دوای کارەکە دەزانێت. دواتریش کاری هونەریی ڕەسەن هیچ وەزیفەیەکی واقیعیی و دنیایی نییە، بەڵکو وەزیفەیەکی عەقڵی و مێتافیزیکیی هەیە، لێرەوە بەپێی ئەم بنەمایە کاری هونەریی ڕەسـەن دەبـێـتـە هـونـەرو نـابـێـتـە ئـامـڕازو ئامێر. لـێـرەدا بـەرهـەمـی کـارگـەکـان و بـەرهـەمـی هـونـەریـی لەیەکتر جیـاواز دەبنەوە دروستکردنیش هەمیشە هەبوو پەخشدەکاتەوە، پەخشکردنەوەی هەبووش یان دانەوەی واقیعە یان وێناکردنی واقیعێکە بەپێی پێداویستی واقیع خۆی. لێرەشدا بوون بزرەو داهێنان و هونەریش بزردەبن و ئاوارە دەبن لێمان.

١١- کاری هونەری و بەرهەمی کارگەکان:-

ئێمە لەباسکردنی کردەی خوڵقان و دروستکردن ئـەوەمـان بۆ روون بـووەوە کە جیـاوازی هەیە لە نێوان بەرهەمی کارگەکان کەسەر بە کردەی دروستکردنن لەگەڵ کاری هونەری کە بەرهەمی کردەی خوڵقانە.

بەرهەمی کارگەکان هـەڕووەک ئامێرێک کە دروستدەکرێت پێداویستیەک دەیهێنێتە ئاراوە، واتە وەزیفەیەکی واقیعیی هەیە، کارگەی ڕستن و چنین کاتێک قوماش و پانتۆڵ و جلوبەرگ بەگشتیی بـەرهـەم دەهێنێت، ئـەوە پێداویستی مرۆڤ وایکردووە کە مرۆڤ شتێک دروستبکات کە ڕووت نەبێت و پۆشتە بێت. ئەمە وەک خاڵی سەرەتاو یەکەمین دروستکردنی جلوبەرگ، دواتر کە کارگە دامەزرا کارگە دێت هەمان بیرکردنەوە، بەڵام جوانکاری تێدەکات و بە حەزو داواکاری بەکارهێنەر ئەم ئیشە دەستیە دەکاتە کارێکی

گشتیی و کارگەی بۆ دادەنێت، لێرەدا گەر کارگەیەکی پانتۆڵ هەبێت دێت لەیەک جۆر پانتۆڵ ڕۆژانە هەزاردانە بەرهەم دەهێنێت، ئەم پانتۆڵانە هەموویان لەیەکدەچن لەڕووی قوماش و چۆنایەتی و رەنگ و....... تاد، ئەم بەرهەمە ڕاستی قیمەتەکەی لە بازاڕدا بەدیار دەکەوێت و دواتر ئەم جۆرە لەبەرهەم بۆ ماوەیەکی دیاریکراو ڕەواجی دەبێت و کارگەکە دەبێت مۆدیلەکەی خۆی بگۆڕێت، چونکە ئەو لە ژێر دەستی خۆیدا نییەو بەکار هێنەرەکان ئاراستەی کاری دەگرنە دەست و دۆخی پێدەبەخشن، بەڵام کاری هونەری یەکجار لەدایکدەبێت و دووبارە نابێتەوە، واتە هیچ کارێکی هونەریی رەسەن لە یەکێکیتر ناچێت و جیاوازە، چونکە بەبوون بووە بەهەبوو وەک لە پێشتردا ڕوونمان کردەوە، دواتر قیمەتی لەناو خۆیایەتی بۆ زەمەنێکی دیاریکراویش نییە، بەڵکو هەتا ئەو کەرەستەیە بمێنێت ئەم بوونە کە لەناو ئەم کارە هونەرییەدا دەرکەوتووە لە واقیعدا دەمێنێتەوە، بەڵام بە نەمانی کەرەستەکە بوونیش دەچێتەوە باری پەیتی خۆی، لێرەدا کاری هونەریی بەتەنیا دەژی، بەڵام بەرهەمی کارگەکان جاچ کارگەیەکی دەستیی بێت یان بەرهەمی تەکنەلۆژیا بێت، چونکە بەرهەمەکانی تەکنەلۆژیاش داهێنان نین، بەڵکو دروستکردنن، مۆبایل - T.V- تسجیل.... تاد، ئەمانە هەمووی حەزی مرۆڤ و پێداویستی واقیعیی هێناونییەتە دنیاوە و کارگەی تایبەت بەخۆی هەیەو بەسەر دەچن و لەناو دەچن، هەربۆیە نابنە هونەرو داهێنان، بەڵام سەرەتای دروستکردنیان هونەرێکی تێدایە، بەڵام کاتێک گشتیی دەبێتەوەو دەبێتە ئامرازێکی بەکارهێن، ئەوا دووردەکەوێتەوە لە بنەڕەتیی خۆی، هەرلێرەشدا بوو هایدگەر زانستی بە سپڵەو ناپاک وەسفکرد، چونکە بنەمای زانستەکان لەناو فەلسەفەدان، بەڵام هاتن حاشایان لە بنەماکەی خۆیان کردوو ئیتر سەرقاڵن بەهەبووەوە. ئێستا با ئەو پرسیارە بکەین بۆچی بەرهەمی کارگەکان لەکاتێکدا کە پێداویستی ڕۆژانەمان ڕایی دەکەن و کارمان بۆ ئاساندەکەن ئاستی نزمترە لەکارێکی هونەریی کەهیچ وەزیفەیەکی نییەو هیچمان بۆ ناکات لەواقیعدا؟ واتا بۆچی ئەم کارەی کاک بوورهان سابیر قیمەتی زیاترە لە ئۆتۆمبێلێکی مۆدێل ٢٠٠٩؟ لەکاتێکدا ئۆتۆمبێلە کە زۆر شتمان بۆ ئاساندەکات، بەڵام ئەم بەرهەمە هیچمان بۆ ناکات وەک کارو ئیش؟ لەڕاستیدا قیمەتی هونەر لەویادا بەرز دەبێتەوە بەسەر ئاستی بەرهەمی کارگەکان، چونکە کاری هونەریی کارێکی عەقڵییەو ئێمە لە ڕێگەی ئەم کارەوە جارێکیتر دەکەوینە ناو بیرکردنەوەو رۆحی خۆمان بەیادی خۆمان دەهێنینەوە، یادهاتنەوەی رۆحیش بەمانا سوکراتییەکەی خودی زانین و فەلسەفەیە، واتە گەر بەرهەمی کارگەکان ڕاحەتی ببەخشن بەجەستەو سایکۆلۆژیمان و کارمان بۆ ئاسانبکەن لە واقیعدا، ئەوا کاری هونەری رۆحمان ئاسودە

دەکات و ئاسانکاریمان بۆ دەکات، ئەوەی لەناو عەقڵی خۆماندایە بێتە دەرو خۆمان بیر بکەوێتەوە، واتە بکەوینە ناو حاڵەتی بەبیر هاتنەوەی خۆمان و خۆمان ئازاد بکەین لە هەموو ئەو کۆت وبەندانەی کەپێوەی بەستراوین و ئازادی وەدەستبخەین، واتە کاری هونەری وەزیفەیەکی میتافیزیکی هەیە، کە ڕاماندەگرێت و ئێمە ڕادەستی ئەودیوی شتەکان دەکات و لەناو هەبوودا بوونمان بۆ نمایش دەکات، ئەم وەزیفەیە گرنگترە لەو وەزیفەیەی کە بەرهەمی کارگەکان بۆمانی ئەنجامدەدەن، لێرەدایە کە بەهای کارێکی هونەری بەرزترو بەنرخترە لە بەهای بەرهەمی کارگەیەک، بەرهەمی کارگەیەک هەمووومان بەبێ جیاوازی دەتوانین ببینە خاوەنی خۆی بەرهەمهێنەرەکەشی، بەڵام کەسمان ناتوانین ببینە خاوەنی کاری هونەری و هونەرمەندەکەی، چونکە بوون پارێزگاری لە هەردووکیان دەکات.

١٢- کاری هونەری و بوونەوەرە سروشتییەکان:

ئێمە کاری هونەرییمان جیاکردەوە لە بەرهەمی کارگەکان، ئێستا واباشە کاری هونەری بەرامبەر بکەینەوە لەگەڵ بوونەوەرە سروشتییەکان، واتە ئەو بوونەوەرانەی کە بە سروشتی هەن و خوڵقاوی دەستی خودان وەک (درەخت، بەرد، ئەسپ، ماسی...... تاد)، چونکە کاری هونەری کردەی خوڵقانەو بوونەوەرە سروشتییەکانیش کردەی خوڵقانن، کاری هونەری خالقەکەی مرۆڤ و بوونەوەرە سروشتییەکان خالقی خودایە، ئێستا با لێرە بکەوینە ناو بەرامبەرکردن و جیاوازی ئەم دووکائینە، کاری هونەریی گوتمان بە بوون بووە بە هەبوو، بوونەوەری سروشتییش بەبوون بووە بە هەبوو، بەڵام لێرەدا جیاوازییەکە لەویادایە کە مرۆڤ هەبوو دەخوڵقێنێت، بەڵام خودا بوون دەخوڵقێنێت، واتە کاری هونەری هەبوویەکە بەتەنها، بەڵام بوونەوەرە سروشتییەکان خودا بوونەکەیانی خوڵقاندووە، دواتر بوونەکە هەبووەکە بەدیاردەخات، واتە خودا سەرەتا تۆوەکەی خوڵقاندووە وەک تۆوی قەیسی یان گوێز، دواتر ئەم تۆوە کە بوونەکەیە هەبووەکە دەخوڵقێنێت، واتە تۆوەکە گەشەدەکات و دەگاتە باری کامڵبوون و دەبێتە هەبوو. واتە هەموو ئەو سیفەت و چۆنایەتییەی کەهەیە لەناو درەختەکەدا، هی ناو تۆوەکەیە، دوایی بەرێگەی زەمینەکانی خۆی دێتە دەر، واتە جەوهەری درەختەکە لەناو تۆوەکەدایە. لێرەدا خالقیەتی خودا بەرز دەبێتەوە بەسەر خالقیەتی مرۆڤدا، چونکە مرۆڤ ناتوانێ بوونی خۆی یان بوونی شتەکان بخوڵقێنێت، بەڵکو ئەو بوونەی کە خودا خوڵقاندویەتی بەدەریدەخات و دەیکاتە هەبوو، هەرووەک چۆن ئێمە دێین کاری کشتوکاڵ ئەنجامدەدەین هەمووی بۆ کامڵکردنی ئەو بوونەوەرانەیە لە پێناوی ئەوەی بەرهەمەکەی بەدەستمان بکەوێت، خاڵێکی دیکەی جیاوازی بونەوەرە سروشتییەکان ئەوەیە کە بوونەکەیان بوونێکی جوڵاو و ئاڕاستەکەرەو بە هۆی ئەو وزە ناوەکییەوە ئەو بوونەوەرە دەبێتە هەبوو، بەڵام کاری هونەری ئیشی بە هەبووکردنی بونەکانە، بەڵام ئەم بوونە بۆ یەک سات و بەجێگیری دادەنیشێت لەو کارە هونەرییەدا، واتە مۆنالیزا ئیتر گەشە ناکات و قژی سپی بێت و پێستی دەموچاوی چرچولۆچ بێت، بەڵام گەشەی کاری هونەری لەویادایە کە بەردەوام خوێندنەوەی جیاوازو مانای جیاواز دەدات بە دەستەوە، بەڵام هەردووکیان چ کاری هونەری و چ بوونەوەرە سروشتییەکان یەکجار لەدایکدەبن و ئیتر دووبارە ناکرێنەوەو دوای تێکچوون و ئاڵۆزکردنیان ناتوانین وەک خۆیانی لێبکەینەوە. هونەرمەندێک کاتێک کارێکی هونەریی بەخەیاڵدادێت، بەڵام نایەت ئەم خەیاڵە بکاتە واقیع، ئەوا ئەو کارە بەسەر دەچێت و دواتر ناتوانێت ئەم کارە هونەرییە وەک یەکەمجار واقیعی بکاتەوە، بۆ نمونە کاتێک هونەرمەندێکی مۆسیقی پارچە مۆسیقایەکی بۆ دێت، بەڵام لەسەر ئامێری ڕیکۆردەر تۆماری ناکات، دواتر کە دەیەوێت ئەم پارچە میوزیکە لێبداتەوە سەیردەکەین ناتوانێت وەک خۆی و وەک یەکەمجار بیژەنێتەوە، واتە تەنانەت بۆ خودی هونەرمەندەکەش زەحمەتە، یان ئێمە گەر هاتوو یەکێک لە مریشکەکانمان مرداربێتەوە ناتوانین زیندووی بکەینەوە، یان قاچی بپەڕێت ناتوانین

ەو قاچەی دروستبکەینەوە، بەڵام ئۆتۆمبێلێک کە تێکدەچێت یان کورسییەک کە دەشکێت، دەتوانین زۆر لە جاران باشتر دروستی بکەینەوە، لێرەدا کاری هونەری و بوونەوەرە سروشتییەکان خۆیان جیادەکەنەوە لە بەرهەمی کارگەکان کە ئێمە ناتوانین دووبارە دروستیان بکەینەوە دوای خوڵقاندن، بەڵام بەرهەمی کارگەکان دەتوانین لە جاران جوانترو باشتر دروستیان بکەینەوە.

١٣- دۆزینەوەی هیولا لای بورهان سابیر:-

لە ڕاستیدا ناتوانین ئەوە بشارینەوە کە سەرەتای هەر هونەرمەندێک بە لاسایی کردنەوە دەستپێدەکات و ڕاستەوخۆ هیولای سروشتیی بەکار دەبات بۆ کاری هونەری، بەڵام کاتێک ئەم هونەرمەندە زیاتر قووڵ دەبێتەوە و بیر دەکاتەوە، کارەکانیشی گۆڕانی تێدەکەوێت و بەرەبەرە بەرەو ئەوە دەڕوات کە تەعبیر لە خۆی بکات، دیارە بورهان سابیریش بەدەرنییە لەم قۆناغانەی ژیانی هونەری، بەڵام هونەرئەوەیە کە هونەرمەند هەر ڕازی نەبێت بەو لاساییکردنەوەی کە ئەنجامیدەدات بەرەو چێژێکی ڕاستەقینە بڕوات ئەویش کردەی خوڵقانە، دیارە بەکار بردنی ئەم هیولایە لای بورهان سابیر گرنگی بۆ ئێمە لێرەدایە کەئەم هیولایە بۆ خۆی دۆزیویەتیەوەو هیولاکە کەسروشتیی نییەو کەرەستەی کاری هونەرمەندێکی دیکەش نییە، دۆزینەوەی ئەم هیولایە بۆخۆی هونەرە، چونکە گەر بیرکردنەوەکانی بورهان سابیر سادەو سەرپێیانە بوایە، ئەوا ڕازی دەبوو بەو هەموو هیولایەی کە هەیە لە دەوروبەرمان، بەڵام ڕاستی ئەوە فشاری بیرکردنەوەیەکی قووڵ و مەعریفییە کە وادەکات هونەرمەند هیولایەک بدۆزێتەوە وەک ڕووداو، کە تەبابێتەوە لەگەڵ ئایدیاکانی هونەرمەندا، چونکە ئەم هیولایە ڕەنگە بۆ کارێکیدیکە یان بۆ ئەوەی بمانەوێت کە وێنەی گوندێکی پێدروستبکەین ئەوا نەیەت بە دەستمانەوە، بەڵام کارکردنی بورهان سابیر لەسەر مرۆڤ بەگشتی و دۆزینەوەی ئەم هیولایە کارەکەی ڕێککردۆتەوە کە هیولایەکە لە ئیشکردندا نەرمەو سیفەتی هەویری هەیە، بەڵام لەتەواوبووندا ڕەقەو توانای فۆرم گرتنی ئەو بیرەی هەیە کە هونەرمەند دایدەڕێژێت، دیارە لەوانەیە هونەرمەندی دیکەش هەبن کە خاوەنی هیولای خۆیان و بیری خۆیان بن، بەڵام ئەم باسەی ئێمە وا بەستەو تایبەتە بە هونەرمەند بورهان سابیرەوە و ئەم هەوڵە نەک بورهان سابیر بەرزدەکاتەوە بەسەر ئەواندا و نە ئەوانیش بچوکدەکاتەوە، چونکە کاری هونەریی ڕەسەن قیمەتی لەلای خۆیەتی و لای بینەرو ڕەخنەگرنییە، دۆزینەوەی ئەم هیولایە لای بورهان سابیر کۆمەڵێک کاری گرنگی لەخۆیدا حەشارداوە، لێرەدا هونەرمەند خۆی پاراستووە لەوەی کە هونەرمەندێکی دۆخ وەرگربێت، چونکە گەر دۆخی وەرگرتبایە ئەوا کەرەستەکان و هیولاکان کە لە واقیعدا هەن، ئەویان پاڵدەناو وایانلێدەکرد کە کاری هونەری ئەنجامبدات، بەڵام جیاوازی ئەم هیولایە شایەتی بۆ ئەوەی کە دیارە هونەرمەند تەعبیر لەبوونی خۆی دەکات و چییەتی خۆی واڵادەکات، ئەم ڕووداوی واڵاکردنەوەیە کە هیولایەک دەدۆزێتەوە کە تایبەتە بەهونەرمەندو چییەتییەک و بوونێک نیشانی ئێمە دەدات کە ناوازەیەو کەسیتر نییە و بەخۆیەتی١٩، واتە حاڵەتی کارکردن لای بورهان سابیر یەکەمجار وابووە هەستی کردووە کە ئەو بیرەی دەیەوێت دەریببڕێت، پێویستی بە هیولایەکە کە ئەو سیفەت و خاسیەتانەی هەبێت کە بیرەکە دەیەوێت، بۆیە ڕاستی ناچار بووە کە بگەڕێت بە شوێن هیولایەکدا کە بیرەکە قبوڵی دەکات و هەڵیدەبژێرێت، واتە بەدەستی کاک بورهان نەبووە، بەڵکو هەڵبژاردنەکە لەدەستی هونەرمەند بورهان سابیردابووە. واتە بوونی ئەو سەردار بووە لە دۆزینەوەو هەڵبژاردنی هیولاکە، لەم دۆزینەوەدا هونەرێک هەیە نیشانی ئێمەدەدات ئەویش کەوتنە ناو هارمۆنییەتی کۆمەڵێک ماددەی جیاوازە هەتا ئەو هیولایە لەدایکببێت، دیارە بۆ ئەمەش هەموو ماددەیەک دەستنادات، واتە هەر خوڵقاندنی هیولاکە بۆخۆی هونەرە، بەڵام دواتر کاتێک دێت کارە هونەرییەکان بەیاندەکات، ئەوا ئەم هیولایە جەوهەرو بنەمای خۆی ئاشکرا دەکات، چونکە گەر هاتوو ئێمە

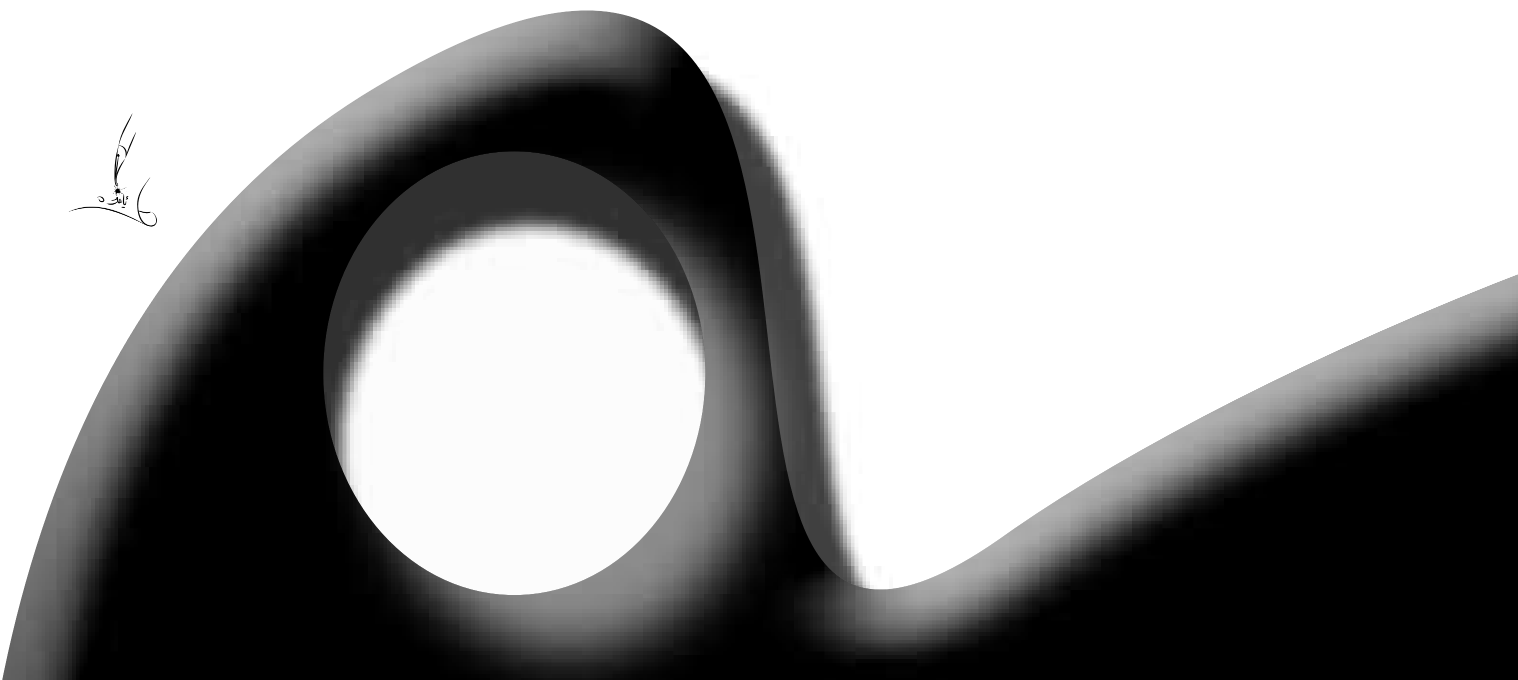

بیرکردنەوەکان و ئایدیاکان دابڕین لەم هیولایە، ئەوا هیولاکە به ڕووتی دەمێنێتەوە و بێمانا دەکەوێت، بەڵام ئایدیاکەو هیولاکە لەگەڵ هونەرمەندەکە پێکەوە کارەکە تەواو دەکەن و ئەم کارە هونەرییە دەخەنەوەو وەک هونەرێکی گەورە خۆی دەخاتە ریزی کارە هونەرییەکانەوەو جیاوازیو ناوازەیی خۆی بەیان دەکات و دەپارێزێت.

ئەم کارەش بەکۆمەکی بوون ئەنجامدراوە، واتە بیرکردنەوەیەکی قووڵ هەیە لەپشت ئەم کارەوە، کەڕازی نییە واقیع بداتەوە یان وێنای بکات، بەڵکو داهێنان دەکات و هونەرمەند وەک دۆخبەخش حوکم دەکات بەسەر هیولاکان و کارە هونەرییەکاندا.

١٤- ناواقیعیبوونی پەیکەرەکانی بورهان سابیر:

بورهان سابیر لەم کارە هونەرییەدا و لەزۆربەی کارەکانی ئەم دواییەیدا، مرۆڤ بەرجەستەدەکات، بەڵام چ مرۆڤێک و کامە مرۆڤ بۆ ئێمە دەخولقێنێت؟ لە ڕاستیدا ئەم مرۆڤانەی بورهان سابیر دەیانخولقێنێ یان ئەو دەموچاوانەی کە وەک پەیکەر لەو هیولایەدا بەرجەستەی دەکات، هەموویان مۆرڤانێکی واقیعینین. واتە کەسێک نین کە ئێمە بیانناسیتەوە و بڵێین ئەم دەموچاوە، یان ئەم پەیکەرە فڵانە شاعیرە یان فڵانە سەرکردەی کوردە.

بەڵکو هەموویان کۆمەڵە مرۆڤێکن کە واقیعی نین، بەتایبەت ئەم مرۆڤەی ئێمە لێرەدا ئەم باسەمان لەسەر بیناکردووە، کە دیارە ئەم مرۆڤە مرۆڤێکی واقیعیی نییەو زیاتر وەک کائینێکی خەیاڵی دێتە بەر چاومان، جیاوازی ئەم کائینە خەیاڵییە لەگەڵ ئەو کائینانەی کە خەیاڵی زانستی بەرهەمی دەهێنێت وەک خەڵکانی سەر هەسارەکانی ترو مرۆڤی ناو فەزا، ئەوەیە ئەم مرۆڤەی بورهان سابیر خەیاڵییە، بەڵام خەیاڵێکە کە خودی عەقڵ و بوون لە پشتیەوە ئاڕاستەی دەکەن، بەڵام کائینی ناو فەزاو خەیاڵی زانستی بەردەوام وەک کائینێکی سایکۆلۆژی بەرهەم دێن، کە ڕۆژێک دێن و زەوی داگیردەکەن و ئێمە دەکەنە کۆیلەی خۆیان، بەڵام ئەم کارە هونەرییە ڕاستە خەیاڵە و وەک ئایندەیەک وێناکراوە، بەڵام خەیاڵێکی عەقڵییە.

ئەم مرۆڤە، یەکێکە لەو دۆستانە یان ئەو مرۆڤەی کە لە بوونی بورهان سابیردا هەیەو تائێستا لەواقیعدا نەیدۆزیوەتەوە، واتە کەسێکە کە بورهان سابیر بەردەوام چاوەڕێی دەکات، بەڵام خەیاڵی ئەم کەسەو شعوری هاتنی ئەم کەسە هەرجارە لە پەیکەرێکدا دەردەکەوێت، بەڵام هەمیشە بەناڕوونی و بەناواقیعی دەردەکەوێت، چونکە ئەو کەسانەی کە لەناو بوونی خۆماندان هەتا لە واقیعدا نەیاندۆزینەوە نازانین دەم و چاوی چۆنەو قژی چۆنەو چاوی چ ڕەنگێکە، بەڵام کاتێک دەکەوینە ناو بیرکردنەوە لەم کەسە دەزانین لەو کەسانە ناچێت کە ئێمە دەیانناسین و لەدەوروبەرمان هەن، دەزانین کە ئەو کەسە وەک براکەمان نییە وەک ئەو دۆستەمان نییە کەبەس بە بەرژەوەندی لەگەڵمان یان وەک ئەو دۆستەی مەبەستێکی هەیە بە

ئێمە، هەر لێرەوەیە کە مرۆڤی ناوکارەکانی بورهان سابیر واقیعی نین، چونکە تەعبیرکردن لە عەقڵ جا چ لە شیعردابێت یان لە هونەری شێوەکاریدا، هەمیشە وەک پێشبینیکردن دەردەکەوێت، واتە پێشبینی هاتنی کەسێک یان دنیایەکیتر دەکات کە وەک واقیع نییەو پەیوەندییەکانی لەسەر بنەمایەکی عەقڵین نەک وەزیفی و دنیایی و بەرژەوەندی، ئەم ناواقیعیبوونەی ئەم کارە خۆی دەلالەتە بۆ ئەوەی کە بورهان سابیر هێشتا ئەو کەسەی لەواقیعدا نەدۆزیوەتەوە، جا گەر هاتوو ئەو کەسەی لە واقیعدا دۆزییەوە ئەوا ئەو کەسە وەک واقیع دەبێت و نابێتە کارێکی هونەریی، بەڵام گەر نەشیدۆزییەوە ئەوا لە ئایندەدا ئەم کەسە لەناو کارێکی هونەریدا دادەبەزێت، ئەمەش هەمووی لەسەر ئەو بنەمایەیە کە ئەوەی واقیعییە عەقڵییەو ئەوەی عەقڵییشە واقیعییە. دیارە ئەم بیرە هەر بەتەنها لەلای هیگل نییە بەتەنها، بەڵکو ئەفلاتوون و ئەریستۆو هایدگەڕوو زۆربەی فەیلەسوفە ئایدیالیستەکان پێیان وایە ئەوەی کە لە عەقڵدا هەیە دواجار واقیعی دەبێتەوە، دیارە ئێمە براکان و دۆستەکان و مەعشوق و........ تاد، ئایدیالی ئەمانە هەمووی لەناو عەقڵی خۆماندا هەن، مرۆڤ بەردەوام لەواقیعدا بەشوێن ئەم کەسە هەقیقیانەدا دەگەڕێت، بەڵام کاتێک لەواقیعدا نایاندۆزێتەوە ئەوا لە هونەردا ئەم کەسانە دەدۆزێتەوە و واقیعییان دەکاتەوە، دیارە بورهان سابیر پەیکەڕوو دەم وچاوی هەیە کە دەرکەوتی دنیای سایکۆلۆژی ئەون یان کەسێکی واقیعییەو ئەم بەناواقیعی پەیکەرەکەی دروستدەکات، بەڵام ئەم کارە بەهای خۆی هەیە نەک بۆ بورهان سابیر، بەڵکو بۆ هونەری شێوەکاریی کوردی، کە چۆن ئایدیالێکی عەقڵی هەیە لێرەدا واقیعی بۆتەوە، ئەمەش قووڵبوونەوەی بورهان سابیر لەناو خۆیدا کە تەواو ڕۆچۆتەوە ناو عەقڵیی خۆی و توخمێکی عەقڵی هەیە تەعبیری لێدەکات، کە جیاوازە لە هەموو توخمە واقیعی و سایکۆلۆژییەکانی تر، بەمەش ئەم کارە هونەرییە خۆی جیادەکاتەوە و دەبێتە هەبوو، چونکە (بوون)ی میوانداری کردووە لەناو خۆیدا.

١٥- پەیکەری (دۆست) ی بورهان سابیر وەک هەبوو:-

ئێمە لەکۆتایی ئەم باسەدا ئەم پەیکەرە ناودەنێین (پەیکەری دۆست)، چونکە هیچ چاوەڕوانکراو نییە کە ئەم پەیکەرە، لەخەیاڵی هونەرمەندان پەیکەری ناحەزێک یان کەسێک بێت کە ڕقمان لێبێت، چونکە سروشتیی مرۆڤ وەهایە کە دوژمنەکانی دەکوژێت و لەناویاندەبات نەک پەیکەریان بۆ دابتاشێت، بۆیە ئەم کەسە کە ناواقیعییەو دیار نییە ئەوەندە دەزانێت کە دۆستە، جاهەر دۆستێک بێت، ئەوەیە کە هونەرمەند خەون بە هاتنی ئەوەوە دەبینێت.

هەر بۆیە ناومان ناوە (دۆست)، ئەم کارە هونەرییەش بەپێی ئەم تیۆرییەی کە ئێمە بەیانمان کردووە کارێکە کە لە بوونی هونەرمەندەوە هاتۆتەدەر، بۆیە ئەم کارە بە بوونی هونەرمەند دەبێتە هەبوو، هەبوویەکە کە خۆی جیادەکاتەوە بە تەعبیرکردن لە بوون، نەک بە جیاوازی هیولایەکەی، بەڵکو بەجیاوازی چییەتی و بوونەکەی ئەم پەیکەرە لە هیولایەکی جیاوازو وەک کارێکی

جیاواز خۆی نیشاندەدات و ئەمەشی بەرئەنجامی کردەی خوڵقانەو جیاوازە لە بەرهەمی کارگەکان، هەروەها دەشچێتە پاڵ بوونەوەرە سروشتییەکان، چونکە بە خوڵقان بووە بە هەبوو، ئەم کارەش یەکجار لەدایکدەبێت دواتریش نایەت، بەڵام ئایدیاڵی ئەم کەسە، مەرج نییە هەرلەم کارەدا بەرجەستە بێت، بەڵکو هەمان ئایدیاڵ دەچێتە ناو کاریترو خوڵقانی ترەوە، هەتا ئەم کەسە چۆنایەتی ڕاستەقینەی خۆی دەدۆزێتەوە، چونکە ئەم چۆنایەتییە یان ئەم چۆنایەتییانەی کە سەربەم بنەمایەن هێشتا هەمووی هەوڵن بۆ لەدایکبوونی ئەو کەسە لەواقیعدا، ئەم بنەماعەقڵییەی ئەم کارە هونەرییە. کە هونەرمەند دۆخبەخشەو ڕووداوی دەرکەوتنی هەقیقەت ڕوویداوە لەناویدا، ئەم کارە هونەرییە دەکاتە هەبوو و بورهان سابیریش دەبێتە هونەرمەندو هونەریش دێتە ئاراوە.

واتە لێرەدا لەم کارەدا، بوون هەیە، هونەرمەند هەیە، هونەر هەیە، کە ئەمەش هەمووی لەکاری هونەرییدا خۆیاننیشان دەدەن، واتە کارە هونەرییەکە دوا قۆناغی ڕووداوەکەیە، لەکۆتایی ئەم باسەدا ئێمە ناڵێین بەتەنها بورهان سابیر هەیە لەکایەکەداو هەرئەو شایانی ئەم باسە تیورییەیە، نەخێر؟، بەڵکو کۆمەڵێک شێوەکاری دیکەمان هەن، کە جێگەی بایەخ و جێگەی ئەوەن کە ڕەخنەگران و لێکۆڵەرانی ئێمە، لێکۆڵینەوە ئەنجامبدەن لە سەرکارە هونەرییەکانیان و ئەو لایەنە شاراوانەی کارەکانیان بەدیار بخەن و لەپێناوی خزمەتکردن بەم هونەرەو بەرزڕاگرتنی کۆمەڵە هەوڵێک کە بەڕاستی خزمەتدەکەن، بەڵام بۆ ئێمە ئەم کارە هونەرییەی بورهان سابیر (پەیکەری دۆست) جێگەی تێڕامان و وردبوونەوەبوو، واتە ئیلهامبەخشی ئەم باسەبوو، ئەم کارە هونەرییە بوو، نەک بورهان سابیر بەخۆی ئەوەشی بورهان سابیر ڕادەگرێت و مانای دەداتێ ئەم کارە هونەرییە لە بنەڕەتدا، کە ئەویش دەرخستنی بوونە لە خۆیدا نەک بورهان سابیر بەخۆی بێت یان جیاوازی هیولایەکەی بێت..

سەرچاوەو پەراوێزەکان :

*- ئێوارەی ٢٠٠٩/٢/١٠ لە گەلەری ڕۆژ لە شاری هەولێر، پێشانگەیەکی هونەرمەند (نامیق عەلی قادر)بوو کە ئیشی لە سەر ئاسن کردبوو، بەڕاستی توانیبووی ئاسن نەرمبکات و بیخاتە ژێر دەستی هونەرەوە، بۆیە ئەم کارە هونەرییانەی هونەرمەند نامیق عەلی جێگەی تێڕامان و بیرکردنەوەو لێکۆڵینەوەی تایبەتن، کە هیوادارم بتوانم لە ئایندەدا ئەم کارە پیرۆزە بەرمن بکەوێت ئەوەی جێگە باسە لەو ڕۆژەدا من و مامۆستا (د. ئیبراهیم مەولود) و (بورهان سابیر) کەوتینە ناو گفتوگۆ و لەناو ئەو پێشانگە گەورەداو لە ڕۆژێکی خۆڵباراندا هونەری شێوەکاریمان بەشێوەی گشتی تاووتوێ دەکرد، کە هەریەک لە بەڕێزان کاک نامیق و مامۆستا ئیبراهیم و کاک بورهان زۆر بیرکردنەوەی وردیان دەربڕی لەسەر هونەرو منیان خستە ناو دۆخێکی وەهاوە کە هونەر بووە کێشەیەک و بابەتێکی وەها کە ڕۆژێک لێکۆڵینەوەی لەسەر بکەم، هەر لە گەلەری ڕۆژ پەیکەری (دۆست)م بەرچاو کەوت و زۆر منی ڕاگرت، بۆیە ئەم باسە قەرزاری بیرکردنەوە وردەکانی مامۆستایان ئیبراهیم مەولود و بورهان سابیر و نامیق عەلی قادرە و زۆر سوپاسیان دەکەم.

١- مارتن هایدغر، أصل العمل الفنی، ت: د. أبو العید دودو، الطبعه الأولی، ألمانیا صحیفه ١٥٠

٢- ئەریستۆ، مێتافیزیک، و: د. محمد کمال، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ وپەخشی سەردەم، سلێمانی ساڵی ٢٠٠٥، لاپەرە ١٠٩

٣- جۆن ماکواری، فەلسەفەی بوونگەرایی، و: ئازاد بەرزنجی، چاپی یەکەم چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی ساڵی ٢٠٠٥لاپەرە ٣٤

٤- مارتن هایدغر، أصل العمل الفنی، ص ١٥١

٥- هـ ، س، پ، ل ١٤٧

٦- هـ ، س، پ، ل ١٤٥

٧- ئەریستۆ، مێتافیزیک، و: د. محمد کمال، ل ٢٤٨

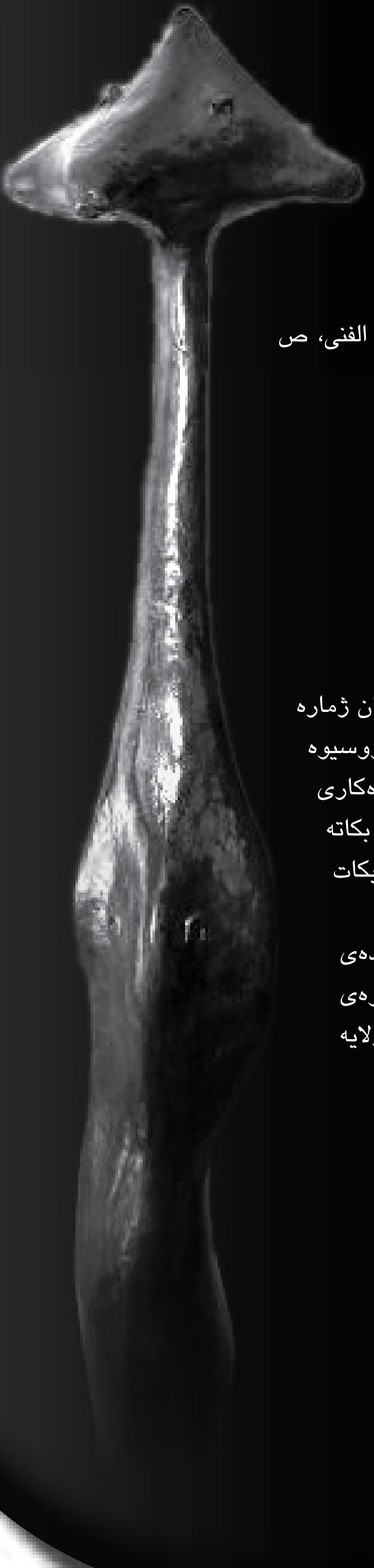

٨- هـ ، س، پ، ل ١١٧

٩- هـ ، س، پ، ل ١٣٠

١٠- مارتن هايدغر، أصل العمل الفنى، ص ٦٤

١١- هـ ، س، پ، ل ٦٥

١٢- هـ ، س، پ، ل ٦٦

١٣- هـ ، س، پ، ل ٦٤

١٤- هـ ، س، پ، ل ٦٧

١٥- هـ ، س، پ، ل ٦٧

١٦- هـ ، س، پ، ل ١٥٦

١٧- هـ ، س، پ، ل ١٥٧

١٨- هونەرمەند (قەرەنی جەمیل) لە گۆڤاری ڕامان ژمارە (١٤٣) ی ساڵی ٢٠٩ لە (سوکەلەنگەر) دا بابەتێکی نووسیوە بەناوی (مۆتیڤ وشیعر) زۆر ورد باسی هونەریی شێوەکاری دەکات و دەڵێت کە ئیتر نابێت هونەرمەند مۆتیڤەکانی خۆی بکاتە قوربانی شیعرێک یان ڕۆمانێک، بەڵکو دەبێت تەعبیر لە خۆی بکات نەک ئەویتر.

١٩- هەر لەڕۆژی ٢٠٠٩/٢/١٠ کاتێک من پرسیاری ماددەی ئەو پەیکەرەم کرد لە هونەرمەند بورهان سابیر، ئەو باسی ئەوەی کرد کە زیاتر لە (٢٥) ساڵە خەریکە هەتا توانیویەتی ئەو هیولایە بدۆزێتەوە، ئەمەشم پاڵپشت بەو قسەیەی خۆی نووسیووە.